

Hogeschool Utrecht Amersfoort

Onderzoeksverslag  
'Leefklimaatonderzoek gezinshuizen'

Opdrachtgever: Miriam Erlings (Gezinskring 't Huys)

Student: Lauren Reijerink

Studentnummer: 1652731

4 Januari 2016

1<sup>e</sup> Beoordelaar: Aline Brandts

2<sup>e</sup> beoordelaar: Ellen Smit

Aantal woorden excl. literatuurlijst/bijlagen: 11145

## **Voorwoord**

Voor u ligt mijn onderzoeksverslag van mijn afstudeeronderzoek. Ik heb gekozen voor een onderzoeksoopdracht vanwege mijn interesse in het uitvoeren van onderzoek. Het uitvoeren van onderzoek bleek echter lastiger dan verwacht omdat de focus tijdens mijn studie niet lag op onderzoeksvaardigheden. Als eerste wil ik mijn opdrachtgever, Miriam Erlings bedanken. Zonder haar was dit onderzoek namelijk niet van de grond gekomen en zij heeft mij geholpen met het benaderen van de juiste organisaties over de afnames van mijn onderzoek. Gezinshuis.com en Internetzo wil ik dan ook bedanken voor het beschikbaar stellen van de contactgegevens. Verder heb ik dankbaar gebruik mogen maken van alle kennis van Rik Willemse, zwager van mijn opdrachtgever en masterstudent psychologie. Hij had veel kennis van statistiek en met hem kon ik mijn ideeën uitwisselen. Ook niet vergeten mijn leerteamgenoten en coach, bij wie ik vaak heb mogen klagen over de hoeveelheid werk en van wie ik feedback heb mogen ontvangen. Tenslotte heb ik veel steun gekregen van mijn moeder, die mij voorzag van drankjes en hapjes tijdens het studeren.

## **Samenvatting**

Elk kind of jongere heeft het recht om op te groeien in een veilige omgeving. Sommige jongeren worden uithuisgeplaatst en komen terecht in een residentiële instelling. Het recht op een veilige omgeving blijft ook hier gelden. Uit een leefklimaatonderzoek in residentiële leefgroepen is naar voren gekomen dat het leefklimaat over het algemeen positief wordt ervaren bij de ondervraagde 259 jongeren. Het leefklimaat is echter nooit eerder gemeten in gezinshuizen. Om te onderzoeken of er een verschil is in de ervaring van het leefklimaat tussen beide residentiële instellingen, is in het huidige onderzoek een vragenlijst afgenomen bij jongeren boven de 12 jaar. Deze vragenlijst is face-to-face afgenomen bij 20 jongeren op mate van bereikbaarheid.

Uit de huidige studie is gebleken dat het leefklimaat in gezinshuizen óók positief wordt ervaren. Er is een onafhankelijke t-toets uitgevoerd om te kijken of er een daadwerkelijk significant verschil is. Er is gebleken dat het leefklimaat in gezinshuizen significant hoger is. De onderzoeksgrootten verschillen sterk, maar door op een valide wijze een gelijke steekproef te trekken, bleef het verschil positief significant. De steekproef is echter niet op een aselechte manier getrokken waardoor de externe validiteit in het geding komt. Vooralsnog lijkt het raadzaam om gesprekken te laten plaatsvinden tussen gezinshuizen en leefgroepen om adviezen uit te wisselen. Financiële middelen zijn nodig om uitgebreider onderzoek te doen om een algehele conclusie te kunnen trekken naar de populatie.

## **Begripsafbakening**

Leefklimaat: het leefklimaat kan variëren van gesloten en repressief naar open en therapeutisch. Een open leefklimaat wordt gekenmerkt door een veilige en gestructureerde omgeving. Er is balans tussen flexibiliteit en controle.

Gezinshuis: verzorging en opvoeding in een gezinsvorm.

Residentiele leefgroepen: verzorging en opvoeding in leefgroepen.

5-punt Likertschaal: een schaal die gebruikt wordt in vragenlijsten, bestaande uit 5 punten waarop beoordeeld kan worden.

SPSS: een computerprogramma die statistische berekeningen uitvoert.

Kwaliteit leefklimaat: hieronder wordt ondersteuning (de mate van responsiviteit die de jongeren ervaren), groei (de mate waarin jongeren vinden dat ze vooruit gaan in hun ontwikkeling), repressie (de mate van controle en de manier waarop regels gesteld worden) en sfeer (de mate waarin er structuur en veiligheid is) verstaan.

Betrouwbaarheid: met de betrouwbaarheid kijk je in hoeverre je onderzoek vrij is van toevallige fouten. Zo kun je bijvoorbeeld resultaten verkeerd aflezen, wat je onderzoek onbetrouwbaar maakt.

Validiteit: met de validiteit kijk je of het onderzoek vrij is van systematische fouten.

Care: de normale zorg en opvoeding van een jongere.

Cure: de kindspecifieke zorg, vooral bestaande uit interventies.

Bio-ecologisch model: De wisselwerking tussen verschillende systemen waarin een jongere zich begeeft.

Items: de gestelde vragen in de vragenlijst

| <b>Inhoudsopgave</b>                                                                                          | <b>Pag.</b> |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|
| 1. Inleiding                                                                                                  | 6           |
| 1.1 Aanleiding tot het onderzoek                                                                              | 6           |
| 1.2 Organisatie                                                                                               | 7           |
| 1.3 Leeswijzer                                                                                                | 10          |
| 2. Theoretisch kader                                                                                          | 11          |
| 2.1 Wat houdt een leefklimaat in voor jongeren die niet meer thuis wonen?                                     | 11          |
| 2.2 Welke factoren spelen een rol bij de kwaliteit van het leefklimaat                                        | 13          |
| 2.3 Welke kenmerken spelen een rol bij de plaatsing van kinderen in een gezinshuis of residentiële leefgroep? | 15          |
| 2.4 Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in residentiële leefgroepen                                          | 16          |
| 3 Probleemanalyse                                                                                             | 18          |
| 3.1 Probleemstelling                                                                                          | 18          |
| 3.2 Doelstelling                                                                                              | 19          |
| 4. Methode                                                                                                    | 20          |
| 4.1 Respondenten                                                                                              | 20          |
| 4.2 Onderzoeksontwerp                                                                                         | 20          |
| 4.3 Procedure                                                                                                 | 20          |
| 4.4 Meetinstrumenten                                                                                          | 21          |
| 4.5 Analysemethoden                                                                                           | 24          |
| 4.6 Afname                                                                                                    | 25          |
| 5. Resultaten                                                                                                 | 26          |
| 6. Kritische discussie                                                                                        | 29          |
| 7. Conclusie                                                                                                  | 30          |
| 8. Aanbevelingen                                                                                              | 31          |
| 9. Visie en Relevantie                                                                                        | 32          |
| 9.1 Relevantie                                                                                                | 33          |
| 9.2 Maatschappelijke relevantie                                                                               | 33          |
| Literatuurlijst                                                                                               | 35          |
| Bijlage 1: Vragenlijst gezinshuizen                                                                           | 38          |
| Bijlage 2: Vragenlijst leefgroepen                                                                            | 45          |
| Bijlage 3: Wet en regelgeving toestemmingsformulier                                                           | 51          |
| Bijlage 4: Output SPSS                                                                                        | 55          |
| Bijlage 5: Afgenomen vragenlijsten                                                                            | 59          |

# 1. Inleiding

In dit onderzoeksverslag wordt het uitgevoerde onderzoek besproken, dat ingaat op de vraag of er een verschil is in de ervaring van het leefklimaat tussen gezinshuizen en residentiële leefgroepen. Mijn opdrachtgever, Miriam Erlings, is benieuwd naar de ervaring van het leefklimaat in gezinshuizen. Het lijkt haar fijner voor een jongere om op te groeien in een gezinshuis. Dit is echter nog niet volledig onderzocht. In dit onderzoek wordt voortgeborduurd op het onderzoek van Peer van der Helm, die het leefklimaat heeft onderzocht op residentiële leefgroepen. Door onderzoek te doen naar het leefklimaat in gezinshuizen kan naderhand een interventie gestart worden in het verbeteren of behouden van de kwaliteit van het leefklimaat in de gezinshuizen.

Voor het uitvoeren van dit onderzoek is een onderzoeksvraag opgesteld:

Is er een verschil tussen hoe kinderen boven de 12 jaar in gezinshuizen het leefklimaat ervaren in ten opzichte van kinderen in residentiële leefgroepen?

Om tot een antwoord te komen op deze onderzoeksvraag zijn enkele deelvragen opgesteld:

- Wat houdt een leefklimaat in voor jongeren die niet meer thuis wonen?
- Welke factoren spelen een rol bij de kwaliteit van het leefklimaat?
- Welke kenmerken hebben kinderen die wonen in een leefgroep en gezinshuis?
- Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in residentiële leefgroepen?
- Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in gezinshuizen?

## 1.1 Aanleiding tot het onderzoek

**Opdracht vanuit de student.** Gedurende mijn opleiding ecologische pedagogiek aan de Hogeschool Utrecht kwam ik in contact met een gezinshuis waar uithuisgeplaatste kinderen wonen met zeer complexe problematiek, van verstandelijk beperkt tot externe gedragsproblemen. De problemen komen veel voort uit trauma. In mijn werk met de kinderen en jongeren heb ik gemerkt dat zij baat hadden bij een veilige omgeving, wat vooral inhield dat er een ruimte was zonder al te veel prikkels en dat ik, als begeleider, stevig in mijn schoenen stond. De emoties van kinderen, mijn eigen emoties en de omgeving hebben invloed op het gedrag van kinderen. Dit heb ik waargenomen door eigen observatie, namelijk omdat ik waarnam dat de kinderen vaker fysiek contact zochten met mij als ik verkouden was of als het op straat druk was met spelende kinderen. Mijn nieuwsgierigheid was gewekt en ik

wilde graag weten wat het ideale klimaat is waarin uithuisgeplaatste kinderen zich kunnen ontwikkelen.

**Opdracht vanuit de opdrachtgever.** Miriam Erlings, gezinshuisouder van gezinskring 't Huys is de opdrachtgever die in samenwerking met de Hogeschool Leiden wilt weten hoe het leefklimaat in gezinshuizen wordt ervaren. Peer van der Helm is de contactpersoon namens de Hogeschool Leiden. Gezinskring 't Huys is een particulier gezinshuis. Zij hebben een overeenkomst met gezinshuis.com. Een gezinskring is een vorm van een gezinshuis die de gemeenschapsvorming actief wil inzetten. Er vormt zich een kring om het kind heen (persoonlijke communicatie, 23 November). In het hoofdstuk 'organisatie' volgt meer over gezinskring 't Huys.

Mijn opdrachtgever wil dat elk kind een plek heeft waarin hij of zij veilig kan opgroeien. Uit onderzoek blijkt dat kinderen zich beter hechten in een gezinssituatie dan in een residentiële leefgroep (Kronenberg, 2012). Een leefklimaat wordt beschouwd als de omstandigheden waarin een jongere woont zoals gezinshuis, of residentiële leefgroep. Dit wekte de suggestie dat het leefklimaat bijdraagt aan de hechting van een kind. In het theoretisch kader wordt dit verder uitgelicht. Er wordt onderzocht wat het leefklimaat is in gezinshuizen door een onderzoek uit te voeren met dezelfde onderzoeksset als Peer van der Helm heeft gebruikt voor het leefklimaatonderzoek in residentiële leefgroepen. De uitkomsten van het huidige onderzoek worden vergeleken met de uitkomsten van het leefklimaat in leefgroepen. Op deze manier wordt in mijn onderzoek gekeken welke vorm van wonen gunstiger is voor een kind. Daaropvolgend kan dan meer kindspecifieke zorg geboden worden. Kindspecifieke zorg is zorg die speciaal op de behoeftes en wensen van kinderen wordt afgestemd. In de praktijk kan dit inhouden dat er bijvoorbeeld meer gezinshuizen worden gefinancierd waardoor er meer jongeren in gezinshuizen kunnen wonen. Mijn opdrachtgever heeft de verwachting dat het voor kinderen en jongeren prettiger is om op te groeien in een gezinswoonvorm. Zij hoopt hierin duidelijkheid te krijgen, zodat zij als organisatie ook eventueel aanpassingen kan doen, alles met het oog op nog betere ontwikkelingsmogelijkheden voor het kind.

## **1.2 Organisatie.**

In dit onderzoek ben ik in contact gekomen met verschillende organisaties. Allereerst beschrijf ik gezinshuizen in het algemeen, daaropvolgend komt het gezinshuis van mijn opdrachtgever en tenslotte de organisaties die gezinshuizen onder hun hoede hebben aan bod. Als laatste worden de residentiële leefgroepen besproken.

**Gezinshuis.** Een gezinshuis is een gezinsvorm die ontstaan is in de residentiële opvang. Waar in de residentiële opvang gewerkt wordt met beroepsopvoeders in wisseldiensten, heeft een gezinshuis minimaal één betaalde professionele opvoeder (Ter Meulen, Vinke, De Baat & Spoelstra, 2014). Een gezinshuis is een kleinschalige vorm van een residentiële instelling. Kinderen in een gezinshuis groeien op en worden behandeld in een gezinssetting. Kinderen die in een gezinshuis wonen hebben vaak contra-indicaties voor alternatieve vormen van zorg, zoals zware gedragsproblematiek, waardoor zorg in een pleeggezin te zwaar is. Het plaatsen in een residentiële leefgroep is daarentegen vaak niet wenselijk omdat één-op-één aanpak voor kinderen beter is (Van Wijngaarden en Stellingwerff, 2007). Dit is iets wat kinderen in een gezinssetting vaker kunnen krijgen door de kleinschalige vorm.

Ook gezinshuizen bestaan in verschillende vormen. Er is een verschil tussen langdurige plaatsing en tijdelijke plaatsing. Dit heeft te maken met het perspectief wat gesteld wordt voorafgaand aan de plaatsing. Bij het hulpverleningsperspectief worden kinderen tijdelijk opgevangen en begeleid in het gezinshuis, totdat ze weer thuis of in een pleeggezin kunnen wonen. Is er sprake van een opvoedingsperspectief, dan groeien de kinderen op in het gezinshuis tot ze volwassen zijn. Naast het verschil in perspectief van gezinshuizen bestaat er ook een verschil tussen particuliere gezinshuizen of gezinshuizen die bij zorgaanbieders in loondienst zijn. Particuliere gezinshuizen zijn vaak aangesloten bij de franchiseorganisatie Gezinshuis.com (De Baat & Berg- Le Clercq, 2013). De gemeenschappelijke overeenkomst tussen gezinshuizen is de aandacht voor het individu, de kleinschaligheid en het accent op het normale leven. De kinderen in gezinshuizen hebben als overeenkomst de mate in complexiteit van gedrag. De meeste problemen bestaan uit hechtingsproblematiek waardoor het psychosociaal functioneren van het kind in het geding komt en er vaak sprake is van externaliserend probleemgedrag. De meeste kinderen hebben voor de plaatsing in een gezinshuis in een leefgroep gewoond. ( Ter Meulen, Vinke, De Baat & Spoelstra, 2014).

**Gezinskring 't Huys.** Miriam Erlings, mijn opdrachtgever, is gezinshuisouder bij gezinskring 't Huys. Gezinskring 't Huys heeft momenteel twee gezinshuizen. Gezinskring 't Huys is opgezet in de oorspronkelijke vorm van gezinshuizen. Sinds 2014 is er een tweede gezinshuis opgezet. Dit gezinshuis biedt kinderen vanuit de gesloten opvang een huis. De oorspronkelijke vorm van het gezinshuis heeft te weinig structuur waardoor het onveilig is voor deze kinderen. Er is continu een begeleider aanwezig en er wordt één-op-één begeleiding geboden. Er wonen daarnaast geen andere kinderen in het huis. Het kind is



chronisch getraumatiseerd en er is sprake van een hechtingsstoornis. Er vormt een nauwe samenwerking met gezinskring 't Huys waardoor het idee van 'een kring om het kind heen' gerealiseerd kan blijven worden. Het doel van het nieuwe huis is om het kind voldoende te stabiliseren zodat het later alsnog in kan stromen in gezinskring 't Huys. Struijk (2011) heeft aangetoond dat een kind pas kan werken aan zijn of haar trauma als het voldoende gestabiliseerd is. Voldoende gestabiliseerd zijn houdt in dat het kind zich voldoende veilig voelt, een hechtingsfiguur heeft, voldoende controle heeft wat betreft emotieregulatie, een voldoende zelfbeeld heeft en mee kan stromen in de dagelijkse structuur. Het belang van stabilisatie is dus groot omdat na de stabilisatiefase behandeld kan gaan worden.

Gezinskringen laten zich inspireren door het antroposofisch mensbeeld. Naast het antroposofisch mensbeeld maakt gezinskring 't Huys onder andere ook gebruik van de methodieken 'slapende honden wakker maken' (Struik, 2011) en verbindende communicatie (Van Koert, 2011). De antroposofie is een levensleer van Rudolph Steiner. Via de antroposofie kan de mens tot inzicht komen over de medemens, zijn oorsprong en bestemming (Antroposofische vereniging, 2015). Verbindende communicatie komt voort uit geweldloze communicatie van Marshall Rosenberg. Er wordt gewerkt vanuit het uitgangspunt: wat leeft er in jou? En wat kan ik doen om het leven voor ons beiden nog mooier te maken? (Van Koert, 2007). Struik (2011) heeft haar methodiek ontwikkeld voor chronisch getraumatiseerde kinderen. Haar methodiek gaat ervan uit dat een kind pas kan werken aan zijn of haar trauma als het voldoende gestabiliseerd is. Zij heeft in haar methodiek alle stabilisatiefases uitgewerkt.

**Gezinshuisorganisaties.** Er zijn verschillende organisaties die gezinshuizen hebben of die mensen de mogelijkheid biedt om een gezinshuis te starten. In het huidige onderzoek kom ik in aanraking met twee van deze organisaties.

**Gezinshuis.com.** Gezinshuis.com biedt gezinshuisouders de mogelijkheid om zelfstandig een gezinshuis te starten. Dit binnen de kwaliteitskaders van gezinshuis.com, maar de gezinshuisouders zijn vrij in het geven van vorm en inhoud aan hun gezinshuis. Het concept van gezinshuis.com wordt ook wel een franchiseformule genoemd (gezinshuis.com, 2015).

**Intermetzo.** Intermetzo is een grote zorgaanbieder in Midden-Nederland. Zij bieden over het algemeen hulp aan kinderen en jongeren met een licht verstandelijke beperking. Tegenwoordig zijn er steeds meer jongeren bij Intermetzo met een normale begaafdheid. Intermetzo biedt poliklinische hulp aan jongeren en klinische hulp. De klinische hulp bestaat

uit het wonen in een woongroep. Tegenwoordig heeft Intermetzo ook gezinshuizen onder haar hoede. Intermetzo zorgt in deze gezinshuizen onder andere voor scholing van de gezinshuisouders en helpt bij de plaatsing van jongeren. De vorm en inhoud van de gezinshuizen wordt door Intermetzo gevormd (Intermetzo, 2015).

**Residentiële leefgroepen.** Het eerdere onderzoek wat is verricht, is uitgevoerd in residentiële instellingen. Er zijn verschillende typen residentiële zorg, zoals gesloten, besloten en open instellingen en leefgroepen. Instellingen verschillen daarnaast ook in omvang qua aantal jongeren en personeel. In het eerder verrichte leefklimaatonderzoek is er in verschillende type residentiële zorg onderzoek uitgevoerd. Een kenmerk van een klassieke residentiële instelling is dat verzorging en opvoeding in leefgroepen wordt gegeven. Dit zorgt ervoor dat er alleen professionals kunnen werken. De professionals moeten verzorgen en opvoeden maar ook rekening houden met de groepsdynamische aspecten van jongeren die in een groep leven (Boendermaker, Rooijen van, Berg, & Bartelink, 2013). De groepen bestaan vaak uit 8 tot 12 jongeren met twee groepsleiders. Er is weinig individuele tijd voor een jongere in een leefgroep. Daarnaast hebben de jongeren te maken met bepaalde leefregels die in groepen gelden. Deze zijn veelal niet individueel afgesteld.

### 1.3 Leeswijzer

In eerst volgende hoofdstuk wordt er antwoord gegeven op de beschrijvende deelvragen. Dit hoofdstuk vormt ook wel het theoretisch kader. De deelvragen die aan bod komen zijn:

- Wat houdt een leefklimaat in voor jongeren die niet meer thuis wonen?
- Welke factoren spelen een rol bij de kwaliteit van het leefklimaat?
- Welke kenmerken hebben kinderen die wonen in een leefgroep en gezinshuis?
- Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in residentiële leefgroepen?

Het derde hoofdstuk van dit onderzoeksverslag bestaat uit de probleemanalyse. Het vierde hoofdstuk is de methode. Hier wordt beschreven hoe en volgens welke methode het onderzoek is uitgevoerd. Het vijfde hoofdstuk bevat de resultaten van het uitgevoerde onderzoek. Hier worden alleen de feitelijke resultaten weergegeven. Hoofdstuk zes bevat vervolgens de interpretatie van de resultaten, wat de conclusie van het onderzoek vormt. In hoofdstuk zeven wordt er kritisch ingegaan op wat de verbeterpunten zijn van het onderzoek om ervoor zorgen dat de resultaten nog betrouwbaarder zijn. Vervolgens wordt in hoofdstuk acht aanbevelingen gedaan. Het afsluitende hoofdstuk negen bestaat uit mijn eigen visie en relevantie

## **2. Theoretisch kader**

In Nederland wonen circa 17.000 jongeren in jeugdzorginstellingen. In Europa is Nederland de trendsetter als het gaat om het plaatsen van kinderen in instellingen. Slechts 1700 jongeren wonen in een gezinshuis (AD, 2015). Een gezinshuis is een kleinschalige vorm van een residentiële instelling. Het verschil zit in het feit dat jongeren in een gezinshuis opgroeien in een gezinssetting. Het verschil met een pleeggezin zit vaak in de complexiteit van gedragsproblemen. Jongeren in gezinshuizen hebben namelijk vaker ernstigere probleemgedragingen dan jongeren in pleeggezinnen. Jongeren die wonen in gezinshuizen hebben dan ook een indicatie voor een residentiële jeugdzorg (de Baat & Berg-Le Clercq, 2013). Residentiële jeugdzorg is een benaming voor uiteenlopende typen zorg voor jongeren, vaak aangeduid als een verblijf in een tehuis of instelling. Om het verschil duidelijk te maken, wordt er voortaan onderscheid gemaakt tussen een gezinshuis en een residentiële leefgroep. In een gezinssetting krijgen jongeren meer de kans om een stabiele en veilige relatie op te bouwen met een volwassene, wat de kans op een veilige hechtingsrelatie vergroot (Kronenberg, 2012). Dat een veilige en stabiele omgeving invloed heeft op de ontwikkeling van jongeren blijkt ook wel uit het onderzoek van Harker, Dobel- Ober, Lawrence, Berridge & Sinclair (2003). Hierin kwam naar voren dat de onderwijsprestaties van jongeren afhangen van een veilige, stabiele en ondersteunende omgeving.

### **2.1 Wat houdt een leefklimaat in voor jongeren die niet meer thuis wonen?**

Jongeren die wonen in een gezinshuis of residentiële instelling krijgen opvoeding en zorg in combinatie met een behandeling. Het leefklimaat houdt het geheel van omstandigheden in waarin men moet leven (Van Dale, 2015). Het leefklimaat in residentiële instellingen wordt gekenmerkt door een open of gesloten leefklimaat (Janzing & Kerstens, 2005). Het verschil tussen een gezinshuis en een residentiële opvang is dat zorg, opvoeding en behandeling wordt geboden in een gezinssetting met minimaal één betaalde professionele opvoeder (Ter Meulen, Vinke, De Baat & Spoelstra, 2014). Het leefklimaat van gezinshuizen kan ook onderverdeeld worden in een open en gesloten leefklimaat, doordat in een gezinshuis ook opvoeding en zorg in combinatie met behandeling wordt geboden. Je hebt de zogenoemde ‘cure’ zorg, waarbij de focus ligt op individuele interventies en het verminderen van probleemgedragingen, en de ‘care’ zorg, wat de zorg en veiligheid rondom het kind inhoudt. Een kind kan in een gezinshuis wonen als het ‘cure’ gedeelte al is afgerond, maar dat

er voor gekozen wordt om het kind alsnog verder te laten opgroeien in een gezinshuis, vanwege bijvoorbeeld een onveilige thuissituatie.

Een open leefklimaat wordt gekenmerkt door een veilige omgeving waarin jongeren veel ondersteuning krijgen om te groeien. Daarnaast is er sprake van een gesloten leefklimaat als jongeren weinig ondersteuning krijgen van medewerkers en de mogelijkheden voor groei minimaal zijn. Een open leefklimaat kan bijdragen aan een hogere behandelmotivatie, een afname van agressiviteit en een interne locus of control. Een gesloten leefklimaat zorgt er daarentegen voor dat jongeren zich onveilig voelen en gevoelens van wanhoop ervaren (Van der Helm, Beld, Dekker, van Miert, Nagtegaal, Roest, & Stam, 2013). Het is van belang om het leefklimaat te meten en te monitoren zodat er eventuele interventies ingezet kunnen worden om te zorgen voor een open leefklimaat. Het is echter belangrijk om te beseffen dat er niet zonder meer een eenzijdige conclusie mag worden getrokken over de negatieve aspecten van een gesloten leefklimaat. Gekeken vanuit de ecologische pedagogiek moet er altijd rekening gehouden worden met het feit dat het klimaat een wisselwerking is tussen kinderen en opvoeders. Kinderen kunnen opvoeders namelijk ook beïnvloeden. Daarnaast kan een gesloten leefklimaat ook positief benaderd worden. Er zijn dan namelijk aandachtspunten en er kan met jongeren in gesprek worden gegaan over wat er anders kan. Er moet dus niet alleen gekeken worden naar de problemen die een gesloten leefklimaat teweeg brengt.

Het leefklimaat in instellingen speelt de laatste jaren een steeds grotere rol. Toch concludeerde De Kok (1992) al dat dat een effectieve behandeling bij jongeren met gedragsproblemen alleen zin heeft als er aan bepaalde voorwaarden wordt voldaan. De eerste voorwaarde bestaat uit een gestructureerd leefklimaat die zowel veilig, begrenzend als vertrouwd is. Als aan deze voorwaarde wordt voldaan dan pas heeft methodisch werken (voorwaarde 2) en een individuele behandeling (voorwaarde 3) zin. Zonder de eerste voorwaarde hebben voorwaarde twee en drie dus geen zin. Alle voorwaarden bij elkaar maken de behandeling daadwerkelijk effectief. Dat het pedagogisch klimaat, in dit geval het leefklimaat, de belangrijkste motor is van processen die bijdragen tot de vooruitgang van jongeren kan verklaard worden door de sociale informatieverwerkingstheorie (Crick & Dodge, 1992). Gedrag wordt namelijk bepaald door de wijze waarop we sociale informatie waarnemen en interpreteren. Jongeren met gedragsproblemen hebben vaak eerdere negatieve ervaringen en reageren daardoor vaker agressief (Van der Helm, Van Nieuwenhuizen, & Wegter, 2011). Zij ervaren veel nadeel in situaties waarbij competitie plaatsvindt, waarbij

hulp gevraagd moet worden of waarbij sprake is van autoriteit. Een positief klimaat kan denkfouten verminderen (Matthys, 2001).

## 2.2 Welke factoren dragen bij aan de kwaliteit van het leefklimaat?

Zoals reeds eerder beschreven, kan een leefklimaat zowel open (positief) als gesloten (negatief) worden ervaren. Er spelen verschillende factoren een rol bij de kwaliteit van het leefklimaat. Onderzoek van Van der Helm, Stams en Van der Laan (2011) laat zien dat het totale leefklimaat wordt bepaald door vier factoren. Met deze factoren kan gemeten worden of het leefklimaat gesloten of open is. De eerste factor van het leefklimaat is *ondersteuning*, hiermee wordt de steun en de mate van responsiviteit van medewerkers bedoelt. Met steun wordt bedoelt in hoeverre medewerkers steun bieden aan de jongeren tijdens de ontwikkeling die ze doormaken. De mate van responsiviteit houdt in dat de medewerkers speciale behoeften van de jongeren zien en erkennen. De tweede factor is *groei*. Groei is de mate waarin de jongeren de mogelijkheid krijgen om te groeien. Voor jongeren in een jeugdgevangenis betekent dit dat ze leren werken naar een leven zónder criminaliteit. Voor jongeren in gezinshuizen betekent het vaak de mate waarin zij zelfstandig leren functioneren. De derde factor is *repressie*. Dit omvat de mate van controle en de perceptie van het eerlijk hanteren van de regels door de medewerkers. Er zijn bepaalde regels in instellingen en de regels kunnen op verschillende manieren worden gehandhaafd. Daarnaast omvat repressie ook de mate van privacy. Tenslotte is er de factor *sfeer*, dit geeft de mate aan waarin structuur en veiligheid gekoesterd worden door de fysieke en sociale omgeving.

Het klimaat in een instelling wordt volgens het bio-ecologisch model (Bronfenbrenner, 1979) gezien als een geheel van verschillende systemen. Het leefklimaat wordt gezien als microsysteem omdat er hier sprake is van processen tussen de jongeren en medewerkers. Het werkklimaat van de medewerkers bestaat uit verschillende aspecten van het werken in de instelling en kan gezien worden als mesosysteem. De elementen in de klimaten beïnvloeden elkaar en staan met elkaar in verband. Bij het leefklimaat dat jongeren ervaren in het onderwijs is er ook sprake van interactie tussen de jongeren en medewerkers. Het leerklimaat behoort dan ook tot het mesosysteem

**Leerklimaat.** Er zijn verschillende factoren die meespelen bij het leefklimaat. Één daarvan is het leerklimaat. Voor jongeren die uit huis zijn geplaatst is onderwijs van groot belang. Het zorgt voor structuur op de dag en het ondersteunt de behandeling. Veel jongeren komen echter niet aan onderwijs toe omdat het onderwijssysteem niet is ingericht voor het

opvangen van jongeren met problemen. Jongeren vertonen vaak agressief gedrag richting leeftijdsgenoten en leerkrachten en door faalervaringen hebben ze vaak minder motivatie. Dit zijn redenen voor scholen om jongeren te weigeren. Toch is onderwijs van groot belang voor deze kinderen. Op deze manier kunnen jongeren later participeren in de maatschappij. Daarnaast zorgt onderwijs ervoor dat jongeren een minder gevoel van verveling ervaren (Van der Helm & Austmann, 2012). Als jongeren zich minder vervelen heeft dit een gunstig effect op het leefklimaat. Ze hebben immers niet de tijd en drang om probleemgedrag te vertonen.

**Werkklimaat.** Naast het leerklimaat van jongeren heeft het werkklimaat van medewerkers ook invloed op het leefklimaat. Uit eerder verricht onderzoek is gebleken dat een open leefklimaat gunstiger is voor de ontwikkeling van jongeren. Voor een open leefklimaat is echter ook een positief werkklimaat nodig. Als medewerkers zich onveilig voelen, leidt dat vaak tot een repressieve en dominante houding. Deze houding heeft weer invloed op de jongeren en dus op het leefklimaat. Voor het werkklimaat zijn verschillende elementen van belang. Zo is de wijze waarop de leidinggevenden medewerkers begeleiden belangrijk: passief leiderschap waarbij weinig ondersteuning wordt geboden aan medewerkers zorgt er voor dat er meer repressieve controle is (Perelman & Clements, 2009). Repressieve controle houdt in dat medewerkers jongeren straffen om het straffen. Het teamfunctioneren is ook van belang. Door communicatieproblemen binnen het team kunnen er situaties ontstaan waarbij de veiligheid van zowel jongeren als groepsleiders in gevaar kunnen komen. Een verhoogde mate van de werkdruk kan een bedreiging vormen voor het leefklimaat. De stress en hoge werkdruk kan er namelijk toe leiden dat het voor medewerkers meer moeite kost om responsief te zijn. Responsief blijven na incidenten lukt vooral bij gemotiveerde medewerkers.

Naast het onderzoek van Van der Helm, Stams en Van der Laan (2011) stelt Riksen-Walraven (2012) enkele pedagogische uitgangspunten voor een goed pedagogisch klimaat. De eerste vier uitgangspunten zijn te vergelijken met de factoren die Van der Helm, Stams en Van der Laan (2011) hebben gesteld om te beoordelen of er sprake is van een open of gesloten leefklimaat. Marianne Riksen-Walraven (2011) noemt deze: emotionele steun & responsiviteit, autonomie & ruimte, structureren & grenzen stellen en informatie geven & uitleggen. Zij heeft er echter twee uitgangspunten aan toegevoegd, namelijk begeleiden van interacties tussen jeugdigen en stimuleren van interacties tussen kind en ouders. De mate waarop de interacties plaatsvinden, draagt bij aan de sfeer in het klimaat en draagt bij aan de ontwikkeling van jongeren. Als de interacties begeleid worden, leren jongeren op een juiste

manier omgaan met bijvoorbeeld competitie. Het laatste uitgangspunt, stimuleren van interacties tussen kind en ouders, moet niet vergeten worden. Het is belangrijk dat de band tussen ouder en kind erkend wordt. Een kind heeft altijd loyaliteit jegens zijn biologische ouders.

### **2.3 Welke kenmerken spelen een rol bij de plaatsing van kinderen in een gezinshuis of residentiële leefgroep?**

Kinderen en jongeren die wonen in een gezinshuis of residentiële leefgroep hebben allemaal een indicatie voor jeugdzorg. Jongeren worden niet zomaar uithuisgeplaatst. Knorth (1995) stelt dat er 5 basisprincipes zijn die doen besluiten of een jongere uithuisgeplaatst wordt, namelijk het risico dat een kind loopt op continuering van verwaarlozing en mishandeling, de ernst van actuele verwaarlozing en mishandeling, het lichamenlijk en psychisch functioneren van de verzorgende, de mogelijkheid voor hulpverleners om samen te werken met de primaire verzorgers en de leeftijd van het kind. De kenmerken van jongeren in residentiële instellingen verschillen vaak met de jongeren die pleegzorg ontvangen. Vaak zijn de emotionele stoornissen en gedragsstoornissen van de jongeren zo ernstig dat alleen getrainde hulpverleners deze onder controle kunnen krijgen. Daarnaast doen de problemen zich vaak niet alleen thuis voor, maar ook op school (Knorth, 1995). De kenmerken van kinderen in gezinshuizen verschillen niet zoveel ten opzichte van de kenmerken van jongeren in residentiële instellingen. Een gezinshuis is namelijk een tussenvorm waarbij ook gespecialiseerde hulpverleners aan het werk zijn. Dit vindt echter plaats in een gezinsvorm. De complexiteit in gedrag is dus vergelijkbaar.

Er zijn verschillende kenmerken die invloed hebben bij een uithuisplaatsing. Als eerste heb je de kindkenmerken. Vooral de ernst van de probleemgedragingen van kinderen lijkt invloed te hebben op de kans op een uithuisplaatsing. Een kindkenmerk dat mogelijk van invloed kan zijn op een wel of niet uithuisplaatsing is probleemgedrag. Hoe ernstiger het probleemgedrag hoe groter de kans op een uithuisplaatsing (Scholte & Van der Ploeg, 2002a). Knorth en collega's (2003) suggereren dat vooral jongeren met externaliserende problematiek een indicatie voor residentiële zorg krijgen. Jongeren met internaliserende problematiek zouden daarentegen vaak intensieve ambulante hulp voorgeschreven krijgen. Overige kindkenmerken zijn leeftijd, etniciteit en geslacht. Jongere kinderen en jongens vallen in de achterstandsgroep. Onderzoek suggereert dat kinderen met een gemiddelde leeftijd van 7 jaar een grotere kans hebben om uit huis te worden geplaatst dan oudere kinderen (Hines, Lee, Osterling & Drabble, 2007)

Naast kindkenmerken heb je ook ouderkenmerken die een rol spelen bij de uithuisplaatsing. De gezinssamenstelling bepaalt mede de voorspelling van een wel of niet uithuisplaatsing. Het hebben van een tweeoudergezin zou zelfs de kans om uit huis te worden geplaatst verkleinen (Courtney, 1994; Wells & Guo, 1999). Een ander ouderkenmerk is de problematiek ouders eventueel hebben (Blanz & Schmidt, 2000). De problematiek in de thuissituatie kan bestaan uit inadequaat persoonlijk functioneren van één of beide ouders, emotionele problematiek van één of beide ouders en een ongunstige negatieve relatie tussen de ouders. Ook zou een lagere sociaaleconomische status samenhangen met een grotere kans op een uithuisplaatsing (Courtney, 1994; Jones, 1998).

Daarnaast voorspelt de reden van uithuisplaatsing de kans op de langdurigheid van zorg in een residentiële instelling. Verwaarlozing of seksueel misbruik zorgt voor een langdurig verblijf (Yampolskaya e.a., 2007). Jeugdigen die eerst ambulante hulp ontvangen en op een later tijdstip alsnog uit huis worden geplaatst zouden een ongunstigere ontwikkelingsprognose hebben dan jeugdigen die eerder of meteen uit huis worden geplaatst (Scholte & Van der Ploeg, 2002b). Daarom is het erg belangrijk dat er meteen een juiste inschatting wordt gemaakt van wat een kind nodig heeft (kindspecifieke zorg).

## **2.4 Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in residentiële leefgroepen?**

In leefgroepen heerst een bepaald klimaat. Dit klimaat is terug te zien in gewoontes en rituelen op een groep. Er was tot heden weinig bekend over het leefklimaat van jongeren die wonen in een leefgroep, al dan niet justitieel. Bronfenbrenner (1979) liet zien dat er meerdere systemen invloed hebben op de ontwikkeling van kinderen. Zo is er het microsysteem, waaronder de karaktereigenschappen van kinderen vallen, het mesosysteem, waaronder de omgeving van het kind valt. Tenslotte is er het macrosysteem. Dit zijn de maatschappelijke en culturele invloeden die van invloed kunnen zijn op het kind. Marshall & Burton (2010) concludeerden dat er daarom hoognodig onderzoek gedaan moest worden naar de effectiviteit van groepsgewijze behandeling. Dat het leefmilieu waarmee jongeren te maken krijgen een rol speelt in het gedrag van jongeren in een jeugdinstelling blijkt ook uit het onderzoek van Van der Helm, Klapwijk, Stams, & Van der Laan (2009). De leefgroepen binnen jeugdinstellingen hebben een grote invloed op jongeren. In jeugdinstellingen brengen jongeren meer tijd door in hun leefgroep.

Van der Helm, Stams & van der Laan, (2011) hebben hierin het voortouw genomen in het onderzoeken van het leefklimaat en onderzochten uit welke eigenschappen het leefmilieu bestaat en in welke mate het klimaat op een groep gemeten kan worden. Dit is onderzocht in



een justitiële jeugdinrichting Teylingereind. Middels een factoranalyse is naar voren gekomen dat steun, groei, repressie en empathie de belangrijkste factoren zijn die van invloed zijn op het leefklimaat. Dit resulteerde in het Prison Group Climate Instrument [PGCI] die bestaat uit 36 items met een 5-punts Likertschaal van 0 = maximaal gesloten leefklimaat(negatief) tot 5 = maximaal open leefklimaat (positief). De 36 items bestaan uit vier schalen. De 12 items van de schaal 'ondersteuning' (items 2, 6, 8, 9, 11, 12, 30, 32, 39, 41, 43 en 44;  $\alpha = .87$ ) meten het professionele gedrag en de responsiviteit van pedagogisch medewerkers. De schaal 'groei' bestaat uit 8 items (items 20, 21, 22, 23, 29, 34, 35, 37;  $\alpha = .88$ ) en richt zich op het inzien van het nut van groeiomgankelijkheden. De schaal 'repressie' meet met 9 items (items 4, 18, 26, 33, 36, 40, 45, 46, 47;  $\alpha = .82$ ) het ervaren van onder andere controle, ongelijkheid en flexibiliteit. De 7 items van de schaal 'sfeer' (items 1, 5, 13, 17, 25, 28, 48;  $\alpha = .77$ ) meten het onderlinge vertrouwen tussen jongeren en de gevoelens van veiligheid.

In 2011 is deze vragenlijst gebruikt onder leiding van Van der Helm & Stams in verschillende residentiële instellingen (Jongeling, 2011). Het Prison Group Climate Instrument werd het Group Climate Instrument waarin enkele termen die in JJI's werden gebruikt vervangen zijn door termen van leefgroepen. De instellingen waren zowel open als gesloten. Hierbij is geresulteerd dat ( $N=101$ ,  $M=3.2$ ). Dit onderzoek betrof jongeren waarbij 70% gesloten zat en 30% open. Toen er inhoudelijk verder werd gekeken, bleek dat jongeren in een open instelling positiever waren over het leefklimaat (meer open).

In de periode januari 2013 en december 2013 is in alle justitiële jeugdinrichtingen het leefklimaatonderzoek uitgevoerd ( $N=247$ ,  $M = 3.13$ ). Hierbij is ook het PGCI-instrument gebruikt.

Het meest recente onderzoek dateert van 2014. Hier is over zes verschillende instellingen een leefklimaatonderzoek uitgevoerd. De onderzoeksgroep was  $N = 259$ , waarbij er een gemiddelde gevonden is van  $M = 3.12$ . Er lijken tussen de JJI's en de residentiële leefgroepen tot op heden weinig verschillen te zijn tussen de gemeten score van het leefklimaat.

Er zijn in de afgelopen jaren verschillende leefklimaatonderzoeken geweest in zowel open als gesloten instellingen als justitiële jeugdinrichtingen. In alle onderzoeken komt naar voren dat jongeren het leefklimaat over het algemeen als open ervaren.

De betrouwbaarheid van de besproken onderzoeken hierboven is groot. Dit komt omdat middels een factoranalyse is gemeten welke factoren het hoogste invloed hebben op het leefklimaat. Aan de hand van deze analyse is het PGCI instrument opgesteld. Het nadeel

van het leefklimaatonderzoek in justitiële jeugdinrichtingen is dat 70% gesloten zat en 30% open. Jongeren die gesloten zitten hebben veel minder vrijheden dan jongeren die open zitten, wat mogelijkwerwijs invloed heeft op hoe zij het leefklimaat ervaren (Jongeling, 2011). Verder moet er rekening gehouden worden met het feit dat bij alle besproken onderzoeken hierboven de vragenlijsten werden afgenomen tijdens een momentopname. De jongeren kunnen ten tijde van de afname een mindere dag hebben gehad.

### **3. Probleemanalyse**

Uit onderzoek blijkt dat kinderen zich effectief kunnen ontwikkelen als een basisvoorwaarde ontbreekt: een veilig en stabiel leefklimaat (Van der Helm, Struijk & Jongepier, 2010). Als jongeren zich niet veilig voelen produceert de HPA-as (hypothalamus-pituitary-adrenal axis) een hormoon, die vervolgens weer aanzet tot de productie van cortisol. Cortisol zorgt ervoor dat een lichaam met stress om kan gaan. Dit is op den duur schadelijk (Kahn, 2006). Logischerwijs heeft dit gevolgen voor de ontwikkeling van kinderen. Kinderen en jongeren kunnen zich doorgaans beter ontwikkelen als ze een één-op-één aanpak krijgen, iets wat in een gezinshuis vaker kan worden gerealiseerd. Daarnaast blijkt dat kinderen en jongeren beter af zijn als zij opgroeien en behandeld worden in een gezinssetting. Er zijn momenteel alleen gegevens beschikbaar van hoe kinderen het leefklimaat ervaren in residentiële leefgroepen. In dit onderzoek wordt onderzocht hoe kinderen het leefklimaat ervaren in gezinshuizen.

Dit wordt tenslotte vergeleken met de bestaande gegevens op de leefgroepen van residentiële instellingen. De verwachting is dus dat het leefklimaat hoger wordt beoordeeld door kinderen in gezinshuizen. Als inderdaad blijkt dat er een positief verschil wordt ervaren in het leefklimaat in gezinshuizen dan kan de zorg in Nederland mogelijkwerwijs meer toegespitst worden op het plaatsen van jongeren in gezinshuizen.

#### **3.1 Probleemstelling**

De volgende onderzoeksvraag is hierbij tot stand gekomen:

Is er een verschil tussen hoe kinderen boven de 12 jaar in gezinshuizen het leefklimaat ervaren in ten opzichte van kinderen in residentiële leefgroepen?

De onderzoeksvraag is gesloten, omdat het gaat om een duidelijk afgebakend gebied. De deelvragen zijn open gesteld, maar de onderzoeksvraag is gesloten omdat ik het onderzoek zo specifiek mogelijk wil uitvoeren om zoveel mogelijk covariantie uit te sluiten. De covariantie

is de spreiding van een score die eventueel door andere variabelen wordt verklaard. De deelvragen zorgen ervoor dat het onderwerp zo breed mogelijk wordt belicht en dat er uiteindelijk een eenduidig antwoord kan worden gegeven op de hoofdvraag.

Deelvragen:

- Wat houdt een leefklimaat in voor jongeren die niet meer thuis wonen?
- Welke factoren spelen een rol bij de kwaliteit van het leefklimaat?
- Welke kenmerken spelen een rol bij de plaatsing van kinderen in een leefgroep of gezinshuis?
- Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in residentiële leefgroepen?
- Hoe ervaren kinderen het leefklimaat in gezinshuizen?

Hypotheses:

H0: Er is geen verschil tussen hoe kinderen het leefklimaat ervaren ten opzichte van kinderen in residentiële instellingen.

H1: Er is een positief verschil ten aanzien van hoe kinderen het leefklimaat ervaren in gezinshuizen in vergelijking met hoe kinderen het leefklimaat ervaren in een leefgroep van residentiële instellingen.

Er worden hypothesen gesteld omdat mijn onderzoeksvraag gebaseerd is op basis van een vermoeden van verschillen. Door mijn literatuur heb ik een vermoeden van de uitkomst. Op basis daarvan heb ik een gerichte hypothese opgesteld. Het stellen van deze gerichte hypothesen geeft een voordeel in statistische verwerking.

### **3.2 Doelstelling**

Het doel van het onderzoek is om te achterhalen of er een verschil is hoe de jongeren het leefklimaat ervaren in een gezinshuis ten opzichte van een residentiële instelling en hoe jongeren het leefklimaat over het algemeen beleven. Middels dit onderzoek worden aanbevelingen gedaan aan residentiële instellingen en/of gezinshuizen hoe een zo optimaal mogelijk leefklimaat kan worden gerealiseerd.

## **4 Methode**

Dit onderzoek is een beschrijvend onderzoek. Middels beschrijvend onderzoek wordt er inzicht verkregen in het leefklimaat van gezinshuizen. Om de probleemstelling te beantwoorden is gebruik gemaakt van verschillende methoden van dataverzameling. Er is sprake van triangulatie, omdat er zowel kwantitatief als kwalitatief onderzoek wordt gedaan. De vragenlijsten die gebruikt zijn, zijn vergelijkbaar met de vragenlijsten die zijn afgenomen met het onderzoek van het leefklimaat in residentiële instellingen. De vragenlijsten zijn echter aangepast op gezinshuizen. Op deze manier kan er gekeken worden naar de verschillen in het leefklimaat tussen gezinshuizen en residentiële instellingen. Door dit onderzoek worden de vragenlijsten tevens naderhand gevalideerd door de informatie die aangeleverd wordt via dit onderzoek.

#### **4.1 Respondenten**

De onderzoeksgroep bestaat uit 30 kinderen, die allemaal als kenmerk hebben dat zij op het moment van afname in een gezinshuis wonen. De kinderen zijn ouder dan 12 jaar en konden allemaal zelfstandig lezen. Er is gekozen voor deze doelgroep omdat kinderen boven de 12 jaar zelfstandig toestemming mogen geven voor het invullen van de vragenlijst. Onder de 12 jaar moet een voogd toestemming geven. In de bijlage is de wet en regelgeving omtrent het toestemmingsformulier te vinden. Elke respondent heeft een toestemmingsformulier ingevuld.

#### **4.2 Onderzoeksontwerp**

Door middel van een gestructureerde vragenlijst hebben de kinderen antwoord gegeven op de vragen. De vragenlijst is een 5-punts Likertschaal waarbij een score van 0 een maximaal gesloten leefklimaat representeert en een score van 5 een maximaal open leefklimaat representeert. De variabele wordt op interval meetniveau gemeten. Er wordt getracht een gestratificeerde steekproef te nemen.

#### **4.3 Procedure**

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van de Group Instrument Climate [GCI]. Deze vragenlijst is ontwikkeld door Van der Helm et al., 2011. Een student van de open universiteit, Rik Willemse, heeft in samenspraak met Peer van der Helm de vragenlijst aangepast voor gezinshuizen. Er wordt getracht een steekproef te trekken van 30 jongeren die wonen in een gezinshuis. Zij hebben als kenmerk dat zij 12 jaar en ouder zijn en zelfstandig kunnen lezen. Peer van der Helm, onderzoeker van de Hogeschool Leiden, draagt zorg voor

de gezinshuizen waar de onderzoeken kunnen worden afgenomen. Er wordt een aselechte steekproef getrokken over kinderen en jongeren die wonen in een gezinshuis in de provincie Utrecht. Het huidige onderzoek wordt vergeleken met het meest recente onderzoek naar het leefklimaat. Dit dateert uit 2014. De onderzoeksgroep heeft een grootte van  $N = 259$ .

#### 4. 4 Meetinstrumenten

De vragen in de vragenlijsten kunnen onderverdeeld worden in twee soorten klimaten: het open leefklimaat en het gesloten leefklimaat. De vragenlijst is gebaseerd op de vragenlijst die ook is gebruikt in het leefklimaatonderzoek naar residentiële instellingen. De vragenlijst is aangepast omdat de groeps cultuur in gezinshuizen verschilt met die in residentiële instellingen. De vragenlijst baseert het leefklimaat (open of gesloten) op 4 componenten, namelijk ondersteuning (de mate van responsiviteit die de jongeren ervaren), groei (de mate waarin jongeren vinden dat ze vooruit gaan in hun ontwikkeling), repressie (de mate van controle en de manier waarop regels gesteld worden) en sfeer (de mate waarin er structuur en veiligheid is).

Er wordt gebruik gemaakt van een 5-punts Likertschaal waarbij 1 = helemaal mee oneens en 5 = helemaal mee eens. Middels SPSS wordt een gemiddelde berekend met een standaardafwijking. Via een t-toets worden de gemiddelden vergeleken met de gemiddelden die zijn gevonden in het onderzoek van de residentiële instellingen. Op deze manier kan gekeken worden wat het verschil is tussen het leefklimaat in gezinshuizen ten opzichte van residentiële instellingen. In onderstaande tabel staan de 36 vragen uitgewerkt. Hierin is te zien dat de vragenlijst die gebruikt wordt voor het leefklimaat in gezinshuizen, afgeleid van het GCI instrument, alleen verschilt in formulering. Het woord ‘groep’ is vervangen door ‘huis’ en het woord ‘groepsleiding’ is vervangen door ‘gezinshuisouder’.

#### Instrument leefgroep

#### Instrument gezinshuis

|                                                                    |                                                                                 |
|--------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------|
| 1. De sfeer op de afdeling is aangenaam.                           | 1. De sfeer in het gezinshuis is aangenaam                                      |
| 2. Je kunt altijd bij iemand terecht met een persoonlijk probleem. | 2. Je kunt altijd terecht bij een gezinshuisouder met een persoonlijk probleem. |
| 3. Je moet altijd overal toestemming voor                          | 3. Je moet altijd overal toestemming                                            |

|                                                                               |                                                                                  |
|-------------------------------------------------------------------------------|----------------------------------------------------------------------------------|
| vragen.                                                                       | voor vragen.                                                                     |
| 4. Ik voel mij prettig op de afdeling.                                        | 4. Ik voel mij prettig in het gezinshuis.                                        |
| 5. Eigen initiatief wordt aangemoedigd.                                       | 5. Eigen initiatief wordt aangemoedigd.                                          |
| 6. De groepsleiding behandelt mij met respect.                                | 6. De gezinshuisouders behandelen mij met respect.                               |
| 7. Ik vertrouw de groepsleiding.                                              | 7. Ik vertrouw de gezinshuisouders.                                              |
| 8. De groepsleiding behandelt mij onpartijdig en oprecht.                     | 8. De gezinshuisouders behandelen mij onpartijdig en oprecht.                    |
| 9. De groepsleiding heeft aandacht voor mijn argumenten en gevoelens.         | 9. De gezinshuisouders hebben aandacht voor mijn argumenten en gevoelens.        |
| 10. Ik kom op de afdeling voldoende tot rust.                                 | 10. Ik kom in het gezinshuis voldoende tot rust.                                 |
| 11. Op de groep vertrouwen we elkaar.                                         | 11. In het gezinshuis vertrouwen we elkaar                                       |
| 12. We lopen elkaar op de groep soms behoorlijk in de weg.                    | 12. We lopen elkaar in het gezinshuis soms behoorlijk in de weg.                 |
| 13. Ik werk hier aan mijn toekomst.                                           | 13. Ik werk hier aan mijn toekomst.                                              |
| 14. Mijn verblijf hier is gericht op terugkeer naar buiten.                   | 14. Mijn verblijf hier is gericht op het leren van vaardigheden                  |
| 15. Mijn leven heeft hier zin.                                                | 15. Mijn leven heeft hier zin.                                                   |
| 16. Ik leer hier hoe ik buiten weer aan de slag kan.                          | 16. Ik leer hier dingen waar ik straks wat aan heb.                              |
| 17. Ik voel me hier altijd veilig.                                            | 17. Ik voel me hier altijd veilig.                                               |
| 18. De groepsleiding krijgt altijd zijn zin.                                  | 18. De gezinshuisouders krijgen altijd zijn zin.                                 |
| 19. Je kunt hier iedereen vertrouwen.                                         | 19. Je kunt hier iedereen vertrouwen.                                            |
| 20. Ik krijg de ruimte van de groepsleiding.                                  | 20. Ik krijg de ruimte van de gezinshuisouder.                                   |
| 21. De groepsleiding stimuleert mij om met nieuwe dingen aan de slag te gaan. | 21. De gezinshuisouders stimuleren mij om met nieuwe dingen aan de slag te gaan. |
| 22. Klachten worden hier altijd serieus                                       | 22. Klachten worden hier altijd serieus                                          |

|                                                                           |                                                                           |
|---------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------|
| genomen.                                                                  | genomen.                                                                  |
| 23. Ik verdoe mijn tijd hier.                                             | 23. Ik verdoe mijn tijd hier.                                             |
| 24. Wat ik hier leer is zinvol.                                           | 24. Wat ik hier leer is zinvol.                                           |
| 25. Ik weet waar ik hier aan werk.                                        | 25. Ik weet waar ik hier aan werk.                                        |
| 26. Ik verveel mij soms enorm.                                            | 26. Ik verveel mij soms enorm.                                            |
| 27. Ik leer hier goede dingen.                                            | 27. Ik leer hier goede dingen.                                            |
| 28. Er zijn altijd voldoende mensen om mij te helpen.                     | 28. Er zijn altijd voldoende mensen om mij te helpen.                     |
| 29. Ze begrijpen me hier onvoldoende.                                     | 29. Ze begrijpen me hier onvoldoende.                                     |
| 30. De groepsleiding heeft het vaak te druk voor mij.                     | 30. De gezinshuisouder heeft het vaak te druk voor mij.                   |
| 31. Ook als ik uit mijn dak ga proberen ze mij met respect te behandelen. | 31. Ook als ik uit mijn dak ga proberen ze mij met respect te behandelen. |
| 32. We overleggen regelmatig met de groepsleiding.                        | 32. We overleggen regelmatig met de gezinshuisouders                      |
| 33. Er is hier niks te doen.                                              | 33. Er is hier niks te doen.                                              |
| 34. Soms is het hier vies en stinkt het.                                  | 34. Soms is het hier vies en stinkt het.                                  |
| 35. Ik word depressief van deze omgeving.                                 | 35. Ik word depressief van deze omgeving.                                 |
| 36. Er is frisse lucht en voldoende daglicht op de groep.                 | 36. Er is frisse lucht en voldoende daglicht in het gezinshuis.           |

Naast het GCI instrument zijn er ook nog 8 vragen over het gezinshuis waar kinderen een cijfer kunnen geven van 0 tot 10 met eventuele toevoeging. Deze rapportcijfers dienen als controle voor de schaalscores. In het leefklimaatonderzoek in leefgroepen zijn ook nog het werk van de ouders en de etniciteit van de jongere meegenomen. Dit is niet gevraagd aan de jongeren in de gezinshuizen.

#### 4.5 Analyse methoden

Deelvraag 4 is geanalyseerd middels SPSS. Hierin zijn de gemiddeldes berekend van hoe jongeren het leefklimaat ervaren in gezinshuizen. Dit wordt gedaan op vier componenten; ondersteuning, groei, repressie, en vertrouwen. Ook is de totale leefklimaatsscore berekend.

De hoofdvraag wordt ook middels SPSS geanalyseerd. Nadat alle scores van het leefklimaat in gezinshuizen bekend zijn middels een t-toets de gemiddelden vergeleken met de gemiddelden die zijn gevonden in het onderzoek van residentiële leefgroepen.

De 10 open vragen die gesteld zijn, waarop jongeren middels een cijfer van 1 tot 10 konden antwoorden, zijn meegenomen bij de interpretatie van de resultaten.

**Hercoderen.** Er zijn enkele vragen die worden gehercodeerd. Er wordt namelijk een gemiddelde leefklimaatsscore berekend, waarbij 1 staat voor een maximaal negatief leefklimaat en een 5 staat voor een maximaal positief leefklimaat. Er zijn enkele vragen in de vragenlijst waarbij 1 staat voor maximaal positief en 5 voor maximaal negatief. De vragen zijn andersom gesteld. In SPSS worden deze vragen gehercodeerd door de codes als volgt toe te kennen: 1=5, 2=4, 3=3, 2=4, 1=5. In de bijlage staat een dataset met de vragen die gehercodeerd zijn.

**Betrouwbaarheid.** De betrouwbaarheid van het onderzoek is vergroot, doordat het onderzoek steeds is afgenomen door dezelfde onderzoeker met hetzelfde instrument. De stabiliteit is daardoor hoog, wat de betrouwbaarheid vergroot. Daarnaast is de onderzoeker fysiek aanwezig geweest bij het afnemen van de vragenlijsten. Op deze manier is zij er zeker van geweest dat de jongere individueel de vragenlijst heeft ingevuld. De vragenlijst van het eerder verrichte onderzoek in residentiële instellingen is net zoals de vragenlijst van het onderzoek in gezinshuizen gericht op 4 componenten.

**Validiteit.** De externe validiteit wordt getracht hoog te houden, de mate waarin het onderzoek generaliseerbaar is naar de gehele populatie, doordat er zowel kwalitatief als kwantitatief onderzoek wordt gedaan. Via SPSS is daarnaast een cronbach's alpha gemeten. Dit meet of de vragen onderling samen hangen. Als iemand slecht gescoord heeft op één vraag van de component 'sfeer' dan scoort diegene logischerwijs vaak ook slecht op de overige vragen rond component 'sfeer'.

De begripsvaliditeit is hoog omdat het onderzoek wat wordt uitgevoerd op 4 componenten wordt beoordeeld, die ook zijn gebruikt in het eerder verrichte onderzoek. Middels een factoranalyse in SPSS is destijds de begripsvaliditeit getest; deze was hoog. Doordat de vragen slechts in formulering verschillen mag aangenomen worden dat de begripsvaliditeit ook in dit onderzoek hoog is. De externe validiteit meet in hoeverre de resultaten genereerbaar zijn naar de algehele populatie. De begripsvaliditeit meet of de vragen ook meten wat het beoogt te meten (Verhoeven, 2014).

#### 4.6 Afname



Het onderzoek is anders gelopen dan vooraf verwacht. De contactpersoon van de Hogeschool Leiden kon in korte tijd niet gezinshuizen op een aselechte manier selecteren waarbij ik de vragenlijsten kon afnemen. Mijn opdrachtgever heeft mij in contact gebracht met Annemieke de Vries en Wieneke de Nijs, betrokken bij gezinshuis.com en Internetzo. Zij hebben mij geholpen aan de contactgegevens van gezinshuizen. Ik kreeg de contactgegevens van gezinshuizen aangesloten bij Internetzo of gezinshuis.com in de regio Gelderland en Utrecht. Ik heb alle gezinshuizen een mail gestuurd (zie bijlage) met daarin de vraag of zij mee wilden werken. Uiteindelijk heb ik selectief de gezinshuizen gebeld om te vragen of zij mee wilden werken aan mijn onderzoek. Er was sprake van een doelgerichte steekproef. Er is doelgericht op zoek gegaan naar respondenten die voldeden aan de kenmerken; 12+ , woonachtig in een gezinshuis en die de vragenlijst wilde invullen. Hier is voor gekozen, omdat het tijds technisch niet meer haalbaar was. Vooraf had ik als doel gesteld om 30 jongeren een vragenlijst te laten invullen. Dit bleek in de praktijk echter erg lastig. Veel jongeren hadden geen zin om de vragenlijst in te vullen. Daarnaast waren er enkele gezinshuisouders die liever niet mee wilden werken, omdat ze hun dochter of zoon niet geschikt achtten voor het onderzoek. Ik citeer *“Mijn zoon is te autistisch om die vragenlijst in te vullen.”* Uiteindelijk heb ik 20 respondenten gevonden die wilden meewerken aan mijn onderzoek. De afname heeft plaatsgevonden in circa negen gezinshuizen, waar per gezinshuis ongeveer 2 jongeren de vragenlijst invulden. Verder ben ik langs geweest op een activiteitenavond waarvan ik wist dat veel jongeren uit gezinshuizen aanwezig waren. Er is nergens exact gerapporteerd hoeveel jongeren per welk gezinshuis de vragenlijsten hebben ingevuld. Bij de vragenlijst zat een korte uitleg van wat het onderzoek precies inhoudt. Ik heb tijdens de afname de jongere steeds uitgelegd wat het onderzoek inhield. Ik heb gezegd: “Ik ga onderzoeken welke woonplek het fijnste is voor jullie, een leefgroep of een gezinshuis.” Wat opviel was dat tenminste vijf jongeren antwoordde met: “dat kan ik je zo ook wel vertellen, een gezinshuis is veel beter.” Als ik vroeg waarom, dan krijg ik als antwoord: “In een leefgroep is weinig tijd voor je.” Enkele jongeren hadden dus zowel ervaring met het wonen in een leefgroep als met het wonen in een gezinshuis.

De onderzoeksgroep is vrij klein. Dit betekent dat de betrouwbaarheid van het onderzoek in geding komt en doordat er niet aselekt een steekproef getrokken is, mag er niet zonder meer een conclusie worden getrokken over de gehele populatie. Het onderzoek is niet extern valide.

## 5. Resultaten

**H0: Er is geen verschil tussen hoe kinderen het leefklimaat ervaren ten opzichte van kinderen in residentiële instellingen.**

Uit tabel 1 blijkt dat er een verschil is tussen de het leefklimaat in gezinshuizen [ $M=4.29$ ] ten opzichte van het leefklimaat in leefgroepen [ $M = 3.12$ ]. De standaardfout, wat het schatten inhoudt van grenzen waarbinnen een bepaalde statistische maat zich daadwerkelijk bevindt, is hoger bij gezinshuizen. Dit komt omdat het aantal respondenten bij gezinshuizen lager is, [ $n = 20$ ] (non-items-respons niet meegerekend) tegenover [ $n = 259$ ]. De standaarddeviatie, de variatie waarin de waarden gespreid liggen rond het gemiddelde, is kleiner bij gezinshuizen dan bij residentiële leefgroepen. De ingevulde waarden van de residentiële leefgroepen liggen verder gespreid van het gemiddelde in vergelijking met gezinshuizen. Zowel het gemiddelde, de standaardfout en de standaarddeviatie verschillen tussen beide groepen. De hypothese kan daarmee worden verworpen. Als er gekeken wordt naar de rapportcijfers die jongeren hebben gegeven, wordt er het kleinste verschil gevonden in de ondersteuning die jongeren geboden krijgen. De jongeren die woonachtig zijn in een gezinshuis geven een score van 8.3 aan en de jongeren die wonen in een leefgroep een score van 6.5. De uitgevoerde t-toets hierbij laat in tabel 2 zien dat het verschil significant is [ $t(32) = 6.32, p < .00$ ] Ook hierin is dus een verschil te vinden wat de H0 verworpen hypothese bevestigt.

| Group Statistics |                            |     |        |                |                 |
|------------------|----------------------------|-----|--------|----------------|-----------------|
|                  | gezinshuis of residentieel | N   | Mean   | Std. Deviation | Std. Error Mean |
| ondersteuning    | gezinshuis                 | 18  | 4,4537 | ,50181         | ,11828          |
|                  | residentieel               | 241 | 3,4633 | ,86367         | ,05563          |
| groei            | gezinshuis                 | 17  | 4,5221 | ,66031         | ,16015          |
|                  | residentieel               | 251 | 3,4368 | 1,01983        | ,06437          |
| repressie        | gezinshuis                 | 18  | 2,4136 | ,65988         | ,15554          |
|                  | residentieel               | 246 | 3,5122 | ,66259         | ,04225          |
| sfeer            | gezinshuis                 | 19  | 4,2481 | ,54677         | ,12544          |
|                  | residentieel               | 246 | 3,0470 | ,87419         | ,05574          |
| totleefklimaat   | gezinshuis                 | 16  | 4,2951 | ,45945         | ,11486          |
|                  | residentieel               | 225 | 3,1222 | ,70710         | ,04714          |

Tabel 1 gemiddelden schaalscores gezinshuizen/residentiële leefgroepen

**Independent Samples Test**

|                                           |                                   | Levene's Test<br>for Equality of<br>Variances |      | t-test for Equality of Means |        |                            |                        |                                 |                                                 |        |
|-------------------------------------------|-----------------------------------|-----------------------------------------------|------|------------------------------|--------|----------------------------|------------------------|---------------------------------|-------------------------------------------------|--------|
|                                           |                                   | F                                             | Sig. | t                            | df     | Sig.<br>(2-<br>taile<br>d) | Mean<br>Differe<br>nce | Std.<br>Error<br>Differe<br>nce | 95% Confidence<br>Interval of the<br>Difference |        |
|                                           |                                   |                                               |      |                              |        |                            |                        |                                 | Lower                                           | Upper  |
| Rapportcijfer<br>voor de<br>ondersteuning | Equal<br>variances<br>assumed     | 6,308                                         | ,013 | 3,655                        | 272    | ,000                       | 1,7376                 | ,4754                           | ,8017                                           | 2,6735 |
|                                           | Equal<br>variances not<br>assumed |                                               |      | 6,318                        | 31,824 | ,000                       | 1,7376                 | ,2750                           | 1,1772                                          | 2,2980 |

Tabel 2 t-toets rapportcijfer ondersteuning

**H1: Er is een positief verschil ten aanzien van hoe kinderen het leefklimaat ervaren in gezinshuizen in vergelijking met hoe kinderen het leefklimaat ervaren in een leefgroep van residentiële instellingen.**

Middels een t-toets is berekend of er een verschil is tussen het leefklimaat in gezinshuizen ten opzichte van residentiële leefgroepen. In de hypothese wordt er vanuit gegaan dat er een positief verschil is, daarom is er eenzijdig getoetst. Het significantie niveau is lager dan de p-waarde van 5% [ $t(20)=9.47$ ,  $p < .00$ ], te zien in tabel 3. Dit betekent dat er een significant verschil is tussen het leefklimaat in gezinshuizen en leefgroepen. De hypothese mag worden aangenomen, wat betekent dat er een positief verschil is ten aanzien van hoe kinderen het leefklimaat ervaren in gezinshuizen ten opzichte van kinderen in leefgroepen. Er is een gerichte hypothese gesteld wat normaliter betekent dat je de p-waarde mag halveren. Het is in dit geval echter irrelevant, omdat het significante verschil al ontzettend groot is. Het positieve verschil geldt niet voor de schaal 'repressie'. Op deze schaal scoren leefgroepen hoger. Naast de schaalscores zijn er ook rapportcijfers gemeten. Hier was geen sprake van missing items. Bij een onderzoeksgroep van  $n = 20$  is het hoogste gescoord op de vraag wat de veiligheid van een jongere zelf is in het gezinshuis [ $M=9.2$ ], waarbij 0 'niet goed' representeert en 10 'heel goed' representeert. Het laagste rapportcijfer is gemeten op de vraag wat de sfeer in het gezinshuis is [ $M=7,7$ ]. Hier is ook in significant verschil te zien in tabel 4 ten opzichte van de leefgroepen [ $t(20)= 9.47$ ,  $p<.00$ ]. Er wordt gekeken naar de 'equal variances not assumed' omdat de sig. (moet denk ik met hoofdletters) kleiner is dan de p-waarde, wat inhoudt dat de varianties niet gelijk zijn.

| Independent Samples Test |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       |                                           |         |
|--------------------------|-----------------------------|-----------------------------------------|------|------------------------------|--------|-----------------|-----------------|-----------------------|-------------------------------------------|---------|
|                          |                             | Levene's Test for Equality of Variances |      | t-test for Equality of Means |        |                 |                 |                       |                                           |         |
|                          |                             | F                                       | Sig. | t                            | df     | Sig. (2-tailed) | Mean Difference | Std. Error Difference | 95% Confidence Interval of the Difference |         |
|                          |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       | Lower                                     | Upper   |
|                          |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       |                                           |         |
| totleefklimaat           | Equal variances assumed     | 6,014                                   | ,015 | 6,531                        | 239    | ,000            | 1,17292         | ,17961                | ,81911                                    | 1,52673 |
|                          | Equal variances not assumed |                                         |      | 9,447                        | 20,440 | ,000            | 1,17292         | ,12416                | ,91428                                    | 1,43155 |

Tabel 3 t-toets totaal leefklimaat

| Independent Samples Test                       |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       |                                           |        |
|------------------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------------------|------|------------------------------|--------|-----------------|-----------------|-----------------------|-------------------------------------------|--------|
|                                                |                             | Levene's Test for Equality of Variances |      | t-test for Equality of Means |        |                 |                 |                       |                                           |        |
|                                                |                             | F                                       | Sig. | t                            | df     | Sig. (2-tailed) | Mean Difference | Std. Error Difference | 95% Confidence Interval of the Difference |        |
|                                                |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       | Lower                                     | Upper  |
| Rapportcijfer voor de sfeer in de gezinshuizen | Equal variances assumed     | 5,601                                   | ,019 | 3,335                        | 269    | ,001            | 1,8110          | ,5430                 | ,7420                                     | 2,8799 |
|                                                | Equal variances not assumed |                                         |      | 5,182                        | 28,612 | ,000            | 1,8110          | ,3495                 | 1,0957                                    | 2,5262 |

Tabel 4 t-toets rapportcijfer sfeer

#### Deelvraag 4. Wat is de ervaring van het leefklimaat van jongeren die leven in gezinshuizen?

In tabel 1 wordt een visuele weergave van gemiddelde leefklimaat scores van gezinshuizen gegeven. Hieruit is op te maken dat het totale leefklimaat in gezinshuizen [ $M = 4.29$ ] is. Waarbij 1 een maximaal gesloten leefklimaat representeert en 5 een maximaal open leefklimaat representeert. De schaal 'repressie', wat onder andere de mate van controle meet van de gezinshuisouder, scoort het laagst ( $M = 2.41$ ).

| Descriptive Statistics |    |         |         |        |                |
|------------------------|----|---------|---------|--------|----------------|
|                        | N  | Minimum | Maximum | Mean   | Std. Deviation |
| ondersteuning          | 18 | 2,92    | 5,00    | 4,4537 | ,50181         |

|                    |    |      |      |        |        |
|--------------------|----|------|------|--------|--------|
| groei              | 17 | 2,88 | 5,00 | 4,5221 | ,66031 |
| repressie          | 18 | 1,22 | 3,44 | 2,4136 | ,65988 |
| sfeer              | 19 | 3,29 | 5,00 | 4,2481 | ,54677 |
| totleefklimaat     | 16 | 2,92 | 4,83 | 4,2951 | ,45945 |
| Valid N (listwise) | 16 |      |      |        |        |

Tabel 5 gemiddelden leefklimaat gezinshuizen

## 6. Kritische discussie.

Het onderzoek is uitgevoerd met een kleine onderzoeksgroep (n=20). Het onderzoek wat uitgevoerd is in residentiële leefgroepen had een onderzoeksgrootte van n = 259. Dit verschil is vrij groot. Ondanks dat het verschil in steekproefgrootten niet relevant is, omdat de kleinste steekproef de power bepaalt, is gekozen om een gelijkwaardige steekproef te maken. De power is de kans dat een verschil daadwerkelijk bestaat. Dit is op een valide wijze gebeurd door  $n = 259/20 = 12.95$ . Er zijn steeds 12 respondenten verwijderd en er is er één laten staan, zodat er bij beide groepen sprake was van 20 respondenten. Hieruit blijkt ook dat er een significant verschil is [ $t(32)=t=6.00, p<.00$ ]. Het argument dat je de H1 hypothese niet kan aannemen omdat de steekproefgroottes te veel van elkaar verschillen, is hiermee verworpen. De betrouwbaarheid van het onderzoek wordt echter wél groter als de onderzoeksgrootte toeneemt. Waar ook rekening mee gehouden moet worden, zijn de missing items. Er zijn enkele jongeren die bepaalde vragen niet hebben ingevuld. Mogelijkerwijs begrepen zij deze vragen niet of hebben zij deze vragen per ongeluk overgeslagen. Beide redenen zorgen ervoor dat de betrouwbaarheid in geding komt.

De externe validiteit van het onderzoek is gering. Doordat er geen aselechte steekproef getrokken kon worden, mag men de conclusies niet over de gehele populatie aannemen. Er mag niet gegeneraliseerd worden op basis van statistische gronden. Het is echter mogelijk wel te generaliseren op basis van inhoudelijke gronden. Zowel gezinshuis.com als Intermetzo moeten voldoen aan bepaalde richtlijnen, die de kwaliteit van een gezinshuis waarborgen. Hiermee wordt er vanuit gegaan dat de gezinshuizen onderling niet veel van elkaar verschillen. De scores geven zulke significante verschillen weer, dat het noodzakelijk lijkt om het onderzoek opnieuw uit te voeren middels een aselechte steekproef. Er zijn daarnaast enkele andere factoren die van invloed zijn op de validiteit van het onderzoek. De jongeren vulden de vragenlijst in over het gezinshuis waarop ze op dat moment woonachtig waren. Er kan sprake zijn van zogenaamde 'sensitive questions', wat inhoudt dat de vragen gevoelig kunnen liggen bij de jongeren. Wellicht hebben zij een sociaal wenselijk antwoord gegeven. Er is een positief significant verschil gevonden ten aanzien van het leefklimaat in gezinshuizen.

Wij moeten echter vanuit ecologisch perspectief niet kijken naar de problemen die een gesloten leefklimaat teweeg kan brengen, maar ook naar de mogelijkheden. Het biedt namelijk de kans op met jongeren in gesprek te gaan over wat er anders zou kunnen ten aanzien van het leefklimaat.

## **7.Conclusie**

Voorafgaand aan het onderzoek is een doel gesteld, achterhalen of er een verschil is hoe de jongeren het leefklimaat ervaren in een gezinshuis ten opzichte van een residentiële leefgroep om aanbevelingen te geven hoe een zo optimaal mogelijk leefklimaat kan worden gerealiseerd.

Uit verschillende theorieën beschreven in het onderzoeksverslag blijkt dat het leefklimaat van invloed is op de ontwikkeling van een jongere. Het leefklimaat is het geheel van omstandigheden waarin men moet leven. Vanuit de ecologische pedagogiek en het model van Bronfenbrenner gezien, bestaat het leefklimaat uit een wisselwerking tussen verschillende factoren. Literatuuronderzoek heeft uitgewezen dat het werkklimaat, het klimaat waarin pedagogisch medewerkers werken, van invloed is op het leefklimaat. Daarnaast heeft ook het leerklimaat, onderwijs die jongeren wel of niet krijgen, invloed op het leefklimaat. Daarnaast moet er rekening gehouden worden met de kenmerken van kinderen die uithuisgeplaatst zijn. Uithuisplaatsing vindt nooit zomaar plaats en de mate van de complexiteit van gedragsproblemen bepaalt vaak of iemand uit huis geplaatst wordt. Daarnaast spelen de eventuele problemen van opvoeders ook een rol. Als een kind eenmaal uit huis geplaatst is en in een residentiële instelling verblijft, al dan niet een gezinshuis, kan het leefklimaat open of gesloten zijn. De ondersteuning van medewerkers of vervangende opvoeders, de groei van jongeren, de repressie en de sfeer dragen bij aan de kwaliteit van het leefklimaat en bepalen of het open of gesloten is. Uit literatuuronderzoek is gebleken dat het leefklimaat op residentiële instellingen gemiddeld te noemen is. Er is een gemiddelde score van  $M = 3.12$ , waarbij 1 voor maximaal negatief staat en 5 voor maximaal positief. In het huidige onderzoek is er onderzoek gedaan naar het leefklimaat in gezinshuizen. Hier is een gemiddelde score gevonden van  $M = 4.29$ . De gemiddelde score bij het totale leefklimaat is in gezinshuizen hoger ten opzichte van leefgroepen. Voordat het onderzoek is uitgevoerd zijn er twee hypothesen gesteld namelijk; er is geen verschil tussen de ervaring van het leefklimaat tussen gezinshuizen en leefgroepen tegenover; er is een positief verschil tussen de ervaring van het leefklimaat voor gezinshuizen ten opzichte van de leefgroepen.

Doordat de p-waarde kleiner is dan het significantieniveau, ook bij een gelijke steekproefgrootte (zie resultaten en bijlagen), mag men de H1 hypothese aannemen. Het leefklimaat in gezinshuizen is open en positiever dan het leefklimaat in residentiële leefgroepen. Om kinderen de kans te geven om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen en uit de gegevens van de literatuurstudies over de effecten van het leefklimaat op een jongere, mag geconcludeerd worden dat kinderen beter kunnen opgroeien in een gezinshuis.

## **8. Aanbevelingen**

Er worden enkele algemene aanbevelingen gegeven en er worden specifieke aanbevelingen gegeven aan mijn opdrachtgever. De algemene aanbevelingen houden vooral in dat er meer financiën beschikbaar moet worden gesteld om een meer en groter leefklimaatonderzoek te kunnen opzetten. Vooralsnog zijn er positieve verschillen en met oog op de beste opvoedingssituatie voor een kind, zou hier in geïnvesteerd moeten worden. Er kan dan tevens een test-hertest gedaan worden. Dit zorgt ervoor dat de betrouwbaarheid wordt vergroot. We moeten namelijk rekening houden met het feit dat we het hebben over jongeren, wiens gemoedstoestand per dag kan verschillen. Een test-hertest maakt de invloed van de gemoedstoestand kleiner. Om de kwaliteit van het leefklimaat te kunnen waarborgen is het raadzaam om het leefklimaat onderzoek jaarlijks uit te voeren. Op deze manier komt er duidelijk naar voren waar nog ontwikkelingspunten liggen. Momenteel is de score op repressie aan de lage kant. Wellicht kan onderzocht worden welke vragen negatief beantwoord zijn en hoe men daar, met behulp van interventies, verandering in kan brengen.

Voor mijn opdrachtgever raad ik aan om deze onderzoeksresultaten te overhandigen aan de gemeentes. Wellicht kunnen zij bijdragen in de kosten voor uitgebreider onderzoek. Daarnaast zou het erg leerzaam zijn om met leefgroepen om de tafel te gaan. De werkwijze van medewerkers kunnen uitgewisseld worden en ook qua methodologie kunnen beide groepen van elkaar leren. Tevens is de huidige studie uitgevoerd met gezinshuizen aangesloten bij Intermetzo en gezinshuis.com. Een diepte studie over welke gezinshuizen met welke werkwijzen en methodologieën nou het effectiefst zijn voor de bijdrage aan een positief leefklimaat is wenselijk.

## **9. Visie en Relevantie**

Het woord ‘leefklimaat’ is op zichzelf staand al ecologisch. Het klimaat heeft namelijk invloed op het leven van mensen. De vragen die gesteld worden in de vragenlijst

gaan deels ook over hoe jongeren zich voelen in de omgeving waarin zij opgroeien. Er wordt dus rekening gehouden met de omgeving (ecologie). Ik heb jongeren als onderzoeksgroep genomen omdat ik denk dat zij het beste een beeld hebben van wat het leefklimaat is en hoe zij deze ervaren. De vragenlijst is ecologisch, omdat deze vanuit verschillende hoeken het leefklimaat beoordeelt. De ecologische visie komt terug in mijn theorie, doordat ik in het theoretisch kader ook het werkklimaat en het leerklimaat ga bespreken, hetgeen ook invloed heeft op het leefklimaat. De theorie die besproken wordt in het theoretisch kader is daarnaast ook ecologisch. Uit de literatuur blijkt namelijk dat hechting invloed heeft op de ontwikkeling van jongeren. Een jongere die zich onvoldoende hecht, heeft meer kans op externe gedragsproblemen. De ideale plek om je zo gunstig mogelijk te hechten als kind blijkt in een gezinssituatie te zijn. De bewijsvoering hiervan is te vinden hierboven in het onderzoeksverslag. Er is dus een wisselwerking gaande tussen hechting, omgeving en gedragsproblemen. Verder is het hele onderzoek ecologisch, omdat ik niet alleen naar de problemen kijk, maar ook kijk naar de kansen die een lager leefklimaat score bieden. Mijn visie op het leefklimaat is dat je niet te snel conclusies moet trekken, daarom wil ik mij zo breed mogelijk oriënteren en ook andere aspecten bekijken náást het leefklimaat, zoals het leer en werkklimaat. Daarnaast stel ik mijzelf continu de vraag of het onderwerp ook van een andere kant belicht kan worden. Op deze manier ben ik continu op een ecologische wijze aan het werk.

De afgelopen jaren heb ik in meerdere vormen van de jeugdzorg gewerkt, zowel in een gezinshuis als op de dagbehandeling van een leefgroep. Waar ik op de leefgroep last van had, was vooral de administratieve rompslomp die ervoor zorgde dat je minder tijd had met een jongere, iets waar in een gezinshuis geen of minder sprake van is. Daarnaast zag ik vooral dat de jongeren alleen maar in een omgeving zaten vol problemen. In een gezinshuis, wat doorgaans staat in een woonwijk, komen kinderen ook in aanraking met kinderen die wel de mogelijkheid gehad hebben om zich gezond te ontwikkelen. Ik ben van mening dat het voor kinderen en jongeren belangrijk is om ze niet weg te schuiven als een aparte groep van probleemgevallen, maar om ze te laten integreren in de maatschappij voor zover dat mogelijk is.

## **9.1 Relevantie**

Micro: op microniveau is het onderzoek zeer relevant. Als er zicht is op hoe jongeren het leefklimaat ervaren in gezinshuizen, dan kan hierop door de begeleiding worden geanticipeerd. Zo kunnen bepaalde zaken aangepast worden als blijkt dat dit een slechte



invloed heeft op het leefklimaat. Dit heeft weer een gunstig effect op de ontwikkeling van een jongere.

Meso: als er zicht wordt verkregen op hoe kinderen het leefklimaat ervaren kan op basis daarvan de omgeving worden aangepast. Als blijkt dat jongeren zich over het algemeen onveilig of opgesloten voelen, kan hierop worden geanticipeerd. Zo kunnen bijvoorbeeld meer of minder spullen in een ruimte worden geplaatst.

Macro: mijn onderzoek wordt vanuit verschillende invalshoeken onderzocht, namelijk gezinshuizen en residentiële leefgroepen. Ik richt mij op het versterken van het leefklimaat. Ik onderzoek het verschil tussen de leefklimaten, zodat ik met verbeterpunten kan komen. Als deze verbeterpunten mee worden genomen en het leefklimaat verbeterd, zijn de ontwikkelingsuitkomsten van de jongeren positiever.

De methode is ecologisch, omdat er sprake is van triangulatie, wat inhoudt dat er zowel gebruik wordt gemaakt van kwalitatief onderzoek als van kwantitatief onderzoek. Bij kwalitatief onderzoek staat de onderzoeker dicht in het veld dan bij kwantitatief onderzoek.

## **9.2 Maatschappelijke relevantie**

Momenteel wonen er ca 17.000 jongeren in residentiële leefgroepen. Als inderdaad blijkt dat het leefklimaat positiever wordt ervaren in gezinshuizen, dan is dit een reden om de zorg in Nederland meer toe te spitsen op plaatsing van jongeren in gezinshuizen. Uit onderzoek van Van der Helm, Van Genabeek en Stams (2011) blijkt een positief leefklimaat jongeren te helpen voor de stabilisatie en ontwikkeling van empathie. Bevordering van empathie zorgt ervoor dat er in mindere mate kans is op criminaliteit. Deze jongeren maken later deel uit van de maatschappij.

Daarnaast is het economisch maatschappelijk ook voordelig. Als de juiste zorg direct aan het kind kan worden geboden, is dit kostenbesparend voor de overheid. Overplaatsen kost namelijk geld, maar zorgt ook voor verharding van de jongere. Bij elke overplaatsing wordt de jongere bevestigd in zijn gevoel over zichzelf: “ik ben niet goed, niemand wil mij”. Zoals een jongere in een interview vertelde: “meneer, niemand wil mij hebben, ik kan nergens heen. Ik ben toch geen schadelijk insect?” (van der Helm, van der Linden, Staal, & de Jong, 2015). Dit maakt dat de jongere weinig gemotiveerd is voor behandeling. De jongere is niet meer bereid een vertrouwensrelatie aan te gaan om teleurstellingen voor te zijn. Deze jongeren komen door veel negatieve ervaringen met hulpverlening in een neerwaartse spiraal terecht waar het gedrag en de kans op behandeling steeds moeilijker worden. In de regel

neemt de hoeveelheid aan problemen toe gedurende het hulpverleningstraject, wat allemaal leidt tot het moeten inzetten van extra financiering (Dekker, van Miert, Roest, & van der Helm, 2012).

## Literatuurlijst

- Antroposofische vereniging (2015). Geraadpleegd op [www.antroposofie.nl](http://www.antroposofie.nl)
- Algemeen Dagblad (2015). Geraadpleegd op [www.AD.nl](http://www.AD.nl)
- Baat, de, M., & Berg-le Clercq, T. (2013). *Wat werkt in gezinshuizen?* Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Boendermaker, L., Rooijen, van, K., Berg, T., & Bartelink, C (2013). *Residentiële jeugdzorg: wat werkt?* Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Courtney, M. E., (1994). Factors associated with the reunification of foster children with their families. *Social Service Review*, 68, 81-108.
- Crick, N.R., & Dodge, K.A. (1994). A review and reformulation of social-information processing mechanisms in children's development. *Psychological Bulletin*, 115, 74–101.
- Dekker, A.L., van Miert, V.S.L., Roest J.J., & van der Helm, G.H.P. (2012). *Van onhandelbaar naar behandelbaar*. Niet gepubliceerd
- Gezinshuis.com (2015). Geraadpleegd op <http://www.gezinshuis.com/over-gezinshuizen/onze-formule>
- Harker, R.M., Dobel-Ober, D., Lawrence, J., Berridge, D., & Sinclair, R. ( 2003). Who Takes Care of Education? Looked after children's perceptions of support for educational progress *Child & Family social work*, 8. DOI: 10.1046/j.1365-2206.2003.00272.x
- Hines, A.M., Lee, P.A., Osterling, K.L., & Drable, L. (2007). Factors Predicting Family Reunification for African American, Latino, Asian and White Families in the Child Welfare System. *Journal of Child and Family Studies*, 16, 275-289.
- Helm, G.H.P., van der & Austmann, B. (2012). Docent en hulpverlener zijn verantwoordelijk voor de leerling én voor elkaar. *Sozio*, 2012, 12-16
- Helm, van der, G.H.P., Beld., M.H.M., Dekker, A.L., Miert, van, V.S.L., Nagtegaal, J., Roest, J.J., & Stams, G.J.J.M. (2013). Een onderzoek naar het Leef-, leer- en werkklimaat van Justitiële Jeugdinrichtingen. *Rapportage Justitiële Jeugdinrichtingen*
- Helm, van der, P., Klapwijk, M., Stams, G.J.J.M., & Van der Laan, P.H. (2009). 'What Works' for juvenile prisoners: The role of group climate in a youth prison. *Journal of Children's Services*, 4, 36-48

- Helm, van der, G.H.P., Nieuwenhuizen, van, M., Wegter, H. (2010). Behandeling van jongeren met een licht verstandelijke handicap in een JJI. *Sozio*, 95, 6-11.
- Helm, G.H.P. van der, Stams, G.J.J.M., Genabeek, M. van, & Laan, P.H. van der (2010). Group climate and aggression in youth prison. Submitted for publication.
- Helm, van der, G.H.P., Stams, G.J.J.M. & Van der Laan, P.H. (2011b). Measuring group climate in youth prison. *The prison Journal*, 91, 158-176.
- Intermetzo (2015). Geraadpleegd op <http://www.intermetzo.nl/ouders-betrokkenen-wat-bieden-wij-hulp-bij-intermetzo>
- Janzing C & Kerstens J (2000) Werken In Een Therapeutisch Milieu [Working In A Therapeutic Context]. Houten: Bohn Stafleu & van Loghum.
- Jones, L. (1998). The social and family correlates of succesful reunification of children in foster care. *Children and Youth Services Review*, 20, 305-323
- Jongeling, E. (2013). Gedwongen vrijheidsbeneming en de invloed daarvan op de ervaring van leefklimaat, behandelmotivatie en delinquente cognities. Een onderzoek naar de relatie tussen de ervaring van leefklimaat, behandelmotivatie en delinquente cognities van jongeren in Nederlandse residentiële jeugdinstituten. Universiteit van Amsterdam: Masterscriptie Forensische orthopedagogiek.
- Jongepier, N., Struijk, M., & Helm, van der, P. (2010). Uitgangspunten voor een goed pedagogisch klimaat. *Jeugd en co*, 4, 9-23.
- Kahn, R. (2006). Onze hersenen. Amsterdam: Balans.
- Koert, van, J. (2007). *Wat je vindt mag je houden* (9<sup>de</sup> druk). Beverwijk, Nederland: Andromeda.
- Kok, J.F.W. (1992). Specifiek opvoeden. Orthopedagogische theorie en praktijk. Amersfoort: Academische Uitgeverij
- Kronenberg, W. (2013). *Is een kind beter af in een gezin?* Geraadpleegd op <http://www.mobiel-pleegzorg.nl/2014/02/is-een-kind-beter-af-in-een-gezin-2/>
- Knorth, E.J. (1995). Besluitvorming over uithuisplaatsing in de jeugdzorg, 16. 45-59
- Knorth, E. J. (2005). Wat maakt het verschil? Over intensieve orthopedagogische zorg voor jeugdigen met probleemgedrag. *Kind en Adolescent*, 26, 334-351.
- Marshall, W. L., & Burton, D. L. (2010). The importance of group processes in offender treatment. *Aggression and Violent Behavior*, 15, 141-149
- Meulen, ter, G., Vinke, A., Baat, de, M., & Spoelstra, J. (2014). *Matching van langdurig uithuisgeplaatste jeugdigen aan een pleeggezin of gezinshuis*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.

- Perelman, A. M., & Clements, C. B. (2004). Beliefs about what works in juvenile rehabilitation. *The Prison Journal*, 84, 452-71.
- Ploeg, J. D., & Scholte, E. M. (2003). Effecten van behandelingsprogramma's voor jeugdigen met ernstige gedragsproblemen in residentiële settings. Amsterdam: NIPPO.
- Riksen-Walraven, J.M.A. (2004), 'Pedagogische kwaliteit in de kinderopvang: doelstellingen en kwaliteitscriteria', in: IJzendoorn, M.H. van, Tavecchio, L.W.C. en Riksen-Walraven, J.M.A. (2004), *De kwaliteit van de Nederlandse kinderopvang*. Amsterdam: Boom.
- Struik, A. (2010). *Slapende honden? Wakker maken! Een stabilisatiemethode voor chronisch getraumatiseerde kinderen*. Amsterdam, Nederland: Pearson Assessment and Information.
- Verhoeven, N. (2007) Wat is onderzoek? Uitgeverij: Boom onderwijs. Amsterdam.
- Wells, K., & Guo, S. (1999). Reunification and reentry of foster children. *Children and Youth Services Review*, 21, 273-294.
- Yampolskaya, S., Armstrong, M. I., & Vargo, A. C. (2007). Factors associated with exiting and reentry into out of-home care under community-based care in Florida. *Children and Youth Services Review*, 29, 1352-1367.

## Bijlage 1: Vragenlijst Gezinshuizen



Door deze vragenlijst in te vullen help je mee aan een onderzoek naar het leefklimaat op jouw gezinshuis. Hierbij gaat het om wat jij vindt van de ondersteuning van je gezinshuisouders, de sfeer en wat je leert in jouw gezinshuis.

De vragenlijst vul je samen in met de onderzoeker, of alleen. Het duurt ongeveer 15 minuten.

### Toestemmingsverklaring:

Ik heb informatie gekregen over de inhoud, methode en het doel van het onderzoek. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk gebruikt zullen worden. Ik heb vragen kunnen stellen over het onderzoek en deze zijn voldoende beantwoord.

Ik werk geheel vrijwillig mee aan dit onderzoek. Ik mag op ieder moment van het onderzoek beslissen om niet langer deel te nemen, zonder dat ik een reden hoeft te geven.

Ik weet dat mijn gegevens anoniem zullen worden toegevoegd aan een databestand dat voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt wordt.

**Let op: dit formulier wordt los van de rest van de vragenlijst bewaard, dus daar komt jouw naam niet op te staan.**

Naam deelnemer: .....

Datum: .....

Handtekening deelnemer: .....

---

### ***In te vullen door de uitvoerende onderzoeker***

*Ik heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik zal resterende vragen over het onderzoek naar vermogen beantwoorden. De deelnemer zal van een eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek geen nadelige gevolgen ondervinden.*

*Naam onderzoeker:.....*

Datum: ..... Handtekening onderzoeker: .....



|                            |       |
|----------------------------|-------|
| Datum van vandaag:         | _____ |
| Instelling:                | _____ |
| Code (meting-unieke code): | _____ |

### Onderzoek naar gezinsklimaat

Hallo,

Door deze vragenlijst in te vullen help je mee aan een onderzoek naar het leefklimaat binnen jouw gezinshuis. Hierbij gaat het om wat jij vindt van de ondersteuning van de gezinshuisouders, de sfeer en wat je leert. Het duurt ongeveer 15 minuten.

Er zijn geen goede of foute antwoorden. De meeste vragen zijn meerkeuzevragen, die beantwoord worden door je antwoord te omcirkelen. Ook vragen we je rapportcijfers te geven voor je gezinshuis en school. Neem de tijd om de vragen en de antwoordcategorieën door te lezen.

De gegevens van het onderzoek worden absoluut anoniem verwerkt

Bedankt dat je mee wil doen! 😊

## Vragen over het gezinshuis - omcirkelen

Omcirkel het antwoord dat bij jou past. Er zijn geen foute antwoorden.

1 = helemaal niet van toepassing

2 = een beetje niet

3 = er tussenin

4 = een beetje wel

5 = helemaal wel van toepassing

|     |                                                                              | <i>Helemaal<br/>niet van<br/>toepassing</i> | <i>Een beetje<br/>niet</i> | <i>Er<br/>tussen<br/>in</i> | <i>Een beetje<br/>wel</i> | <i>Helemaal<br/>wel van<br/>toepassing</i> |
|-----|------------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|---------------------------|--------------------------------------------|
| 1.  | De sfeer in het gezinshuis is aangenaam.                                     | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 2.  | Je kunt altijd bij een gezinshuisouder terecht met een persoonlijk probleem. | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 3.  | Je moet altijd overal toestemming voor vragen.                               | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 4.  | Ik voel mij prettig in het gezinshuis.                                       | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 5.  | Eigen initiatief wordt aangemoedigd.                                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 6.  | De gezinshuisouders behandelen mij met respect.                              | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 7.  | Ik vertrouw de gezinshuisouders.                                             | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 8.  | De gezinshuisouders behandelen mij onpartijdig en oprecht.                   | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 9.  | De gezinshuisouders hebben aandacht voor mijn argumenten en gevoelens.       | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 10. | Ik kom in het gezinshuis voldoende tot rust.                                 | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 11. | In het gezinshuis vertrouwen de kinderen elkaar                              | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 12. | We lopen elkaar in het gezinshuis soms behoorlijk in de weg.                 | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 13. | Ik werk hier aan mijn toekomst.                                              | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 14. | Mijn verblijf hier is gericht op het leren van vaardigheden                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |



|     |                                                                             | <i>Helemaal<br/>niet van<br/>toepassing</i> | <i>Een beetje<br/>niet</i> | <i>Er<br/>tussen<br/>in</i> | <i>Een beetje<br/>wel</i> | <i>Helemaal<br/>wel van<br/>toepassing</i> |
|-----|-----------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|---------------------------|--------------------------------------------|
| 15. | Mijn leven heeft hier zin.                                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 16. | Ik leer hier dingen waar ik straks wat aan heb.                             | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 17. | Ik voel me hier altijd veilig.                                              | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 18. | De gezinshuisouders krijgen altijd zijn zin.                                | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 19. | Je kunt hier iedereen vertrouwen.                                           | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 20. | Ik krijg de ruimte van de gezinshuisouder.                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 21. | De gezinshuisouder stimuleert mij om met nieuwe dingen aan de slag te gaan. | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 22. | Klachten worden hier altijd serieus genomen.                                | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 23. | Ik verdoe mijn tijd hier.                                                   | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 24. | Wat ik hier leer is zinvol.                                                 | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 25. | Ik leer hier dingen voor mijn toekomst                                      | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 26. | Ik verveel mij soms enorm.                                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 27. | Ik leer hier goede dingen.                                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 28. | Er zijn altijd voldoende mensen om mij te helpen.                           | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 29. | Ze begrijpen me hier onvoldoende.                                           | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 30. | De gezinshuisouder heeft het vaak te druk voor mij.                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 31. | Ook als ik uit mijn dak ga proberen ze mij met respect te behandelen.       | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 32. | We overleggen regelmatig met de gezinshuisouders.                           | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 33. | Er is hier niks te doen.                                                    | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 34. | Soms is het hier vies en stinkt het.                                        | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 35. | Ik word depressief van deze omgeving.                                       | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 36. | Er is frisse lucht en voldoende daglicht in het gezinshuis.                 | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |

## Vragen over het gezinshuis – cijfers geven

Het gaat erom wat jij vindt. Er zijn geen foute antwoorden.



1

2

3

4

5

6

7

8

9

10



Niet goed

Heel goed

|    | Geef een cijfer voor:                                   | Cijfer: | Waarom vind je dit? |
|----|---------------------------------------------------------|---------|---------------------|
| 1. | De ondersteuning die je krijgt van de gezinshuisouders. |         |                     |
| 2. | Wat je hier leert.                                      |         |                     |
| 3. | De sfeer in het gezinshuis.                             |         |                     |
| 4. | Eerlijkheid in het gezinshuis.                          |         |                     |
| 5. | De (eerlijkheid van de) regels in het gezinshuis.       |         |                     |
| 6. | Jouw veiligheid in het gezinshuis.                      |         |                     |
| 7. | De veiligheid voor anderen in het gezinshuis.           |         |                     |

|    |                                                                                        |  |
|----|----------------------------------------------------------------------------------------|--|
| 8. | <p><b>Vul de volgende zin aan:</b></p> <p>“Van andere kinderen hier leer ik:.....”</p> |  |
|----|----------------------------------------------------------------------------------------|--|

## Slotvragen

Wat is je geslacht?

☐ Jongen

☐ Meisje

Hoe oud ben je? ..... jaar

Wat zijn je hobby's? .....

Hoe lang woon je in dit  
gezinshuis? .....

Waar woonde je voordat .....  
je hier kwam?

Wat wil je later worden? .....

**Hartelijk bedankt voor het invullen van de vragenlijst.**

**Als je nog opmerkingen hebt kan je die hier opschrijven.**

This image shows a single sheet of white paper with horizontal blue or grey ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There is no handwriting or other markings on the paper.

## Bijlage 2: Vragenlijst Leefgroepen

Hallo,

Door deze vragenlijst in te vullen help je mee aan een onderzoek naar het leefklimaat op jouw groep. Hierbij gaat het om wat jij vindt van de ondersteuning van de medewerkers, de sfeer en wat je leert op de groep. De vragenlijst vul je samen in met de onderzoeker, of alleen. Het duurt ongeveer 10 minuten.

### Toestemmingsverklaring:

Ik heb informatie gekregen over de inhoud, methode en het doel van het onderzoek. Ik weet dat de gegevens en resultaten van het onderzoek alleen anoniem en vertrouwelijk gebruikt zullen worden. Ik heb vragen kunnen stellen over het onderzoek en deze zijn voldoende beantwoord.

Ik werk geheel vrijwillig mee aan dit onderzoek. Ik mag op ieder moment van het onderzoek beslissen om niet langer deel te nemen, zonder dat ik een reden hoeft te geven.

Ik weet dat mijn gegevens anoniem zullen worden toegevoegd aan een databestand dat voor wetenschappelijke doeleinden gebruikt wordt.

Naam deelnemer:

.....

Datum: .....

Handtekening deelnemer: .....

### ***In te vullen door de uitvoerende onderzoeker***

*Ik heb een mondelinge en schriftelijke toelichting gegeven op het onderzoek. Ik zal resterende vragen over het onderzoek naar vermogen beantwoorden. De deelnemer zal van een eventuele voortijdige beëindiging van deelname aan dit onderzoek geen nadelige gevolgen ondervinden.*

*Naam onderzoeker:.....*

*Datum: ..... Handtekening onderzoeker: .....*

*\*Deze pagina wordt losgehaald van de vragenlijst en apart van de vragenlijst gearchiveerd.*



Onderzoek naar het leefklimaat op de leefgroep

Datum van vandaag: \_\_\_\_ - \_\_\_\_ - \_\_\_\_

Instelling: \_\_\_\_\_

Afdeling \_\_\_\_\_

**In te vullen door onderzoeker**

Unieke code: \_\_\_\_\_

Contactpersoon leefklimaatonderzoek: Peer van der Helm    helm.vd.p@hsleiden.nl

Hallo,

In het kader van onderzoek aan Hogeschool Leiden en de Universiteit van Amsterdam onderzoeken wij het leefklimaat op de groepen. De resultaten van het onderzoek worden gebruikt om het verblijf in instellingen voor jongeren in kaart te brengen en mogelijk samen te verbeteren.

Wij vragen je deze vragenlijst helemaal in te vullen. De vragenlijst gaat over de leefgroep. Tot slot zijn er een enkele algemene vragen. Er zijn geen goede of foute antwoorden. De meeste vragen zijn meerkeuzevragen, die beantwoord worden door het juiste antwoord te omcirkelen. Ook vragen we je rapportcijfers te geven voor de groep. Neem de tijd om de vragen en de antwoordcategorieën door te lezen. Bij de beantwoording van de vragen is de eerste indruk meestal de beste. Het invullen van de vragen duurt ongeveer 10 minuten.

De gegevens van het onderzoek worden absoluut **anoniem** verwerkt door onderzoekers van Hogeschool Leiden. Dit betekent dat resultaten niet over jou zelf, maar over de leefgroep.

Als je vragen hebt kun je contact opnemen met bovenstaande onderzoeker of met de projectleider van het onderzoek op jouw locatie. In jouw geval kan je terecht bij {**contactpersoon**}.

Bij voorbaat dank voor je medewerking!

Hogeschool Leiden  
Postbus 382  
2300 AJ Leiden

## Vragen over de leefgroep - omcirkelen

Omcirkel het antwoord dat bij jou past. Er zijn geen foute antwoorden.

1 = helemaal niet van toepassing

2 = een beetje niet

3 = er tussenin

4 = een beetje wel

5 = helemaal wel van toepassing

|     |                                                                    | <i>Helemaal niet<br/>van<br/>toepassing</i> | <i>Een beetje<br/>niet</i> | <i>Er<br/>tussen<br/>in</i> | <i>Een beetje<br/>wel</i> | <i>Helemaal<br/>wel van<br/>toepassing</i> |
|-----|--------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|---------------------------|--------------------------------------------|
| 1.  | De sfeer op de afdeling is aangenaam.                              | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 2.  | Je kunt altijd bij iemand terecht met een persoonlijk probleem.    | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 3.  | Je moet altijd overal toestemming voor vragen.                     | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 4.  | Ik voel mij prettig op de afdeling.                                | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 5.  | Eigen initiatief wordt aangemoedigd.                               | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 6.  | De groepsleiding behandelt mij met respect.                        | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 7.  | Ik vertrouw de groepsleiding.                                      | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 8.  | De groepsleiding behandelt mij onpartijdig en oprecht.             | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 9.  | De groepsleiding heeft aandacht voor mijn argumenten en gevoelens. | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 10. | Ik kom op de afdeling voldoende tot rust.                          | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 11. | Op de groep vertrouwen we elkaar.                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 12. | We lopen elkaar op de groep soms behoorlijk in de weg.             | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 13. | Ik werk hier aan mijn toekomst.                                    | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 14. | Mijn verblijf hier is gericht op terugkeer naar buiten.            | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 15. | Mijn leven heeft hier zin.                                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 16. | Ik leer hier hoe ik buiten weer aan de slag kan.                   | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 17. | Ik voel me hier altijd veilig.                                     | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |

|     |                                                                           |                                             |                            |                             |                           |                                            |
|-----|---------------------------------------------------------------------------|---------------------------------------------|----------------------------|-----------------------------|---------------------------|--------------------------------------------|
| 18. | De groepsleiding krijgt altijd zijn zin.                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
|     |                                                                           | <i>Helemaal niet<br/>van<br/>toepassing</i> | <i>Een beetje<br/>niet</i> | <i>Er<br/>tussen<br/>in</i> | <i>Een beetje<br/>wel</i> | <i>Helemaal<br/>wel van<br/>toepassing</i> |
| 19. | Je kunt hier iedereen vertrouwen.                                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 20. | Ik krijg de ruimte van de groepsleiding.                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 21. | De groepsleiding stimuleert mij om met nieuwe dingen aan de slag te gaan. | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 22. | Klachten worden hier altijd serieus genomen.                              | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 23. | Ik verdoe mijn tijd hier.                                                 | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 24. | Wat ik hier leer is zinvol.                                               | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 25. | Ik weet waar ik hier aan werk.                                            | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 26. | Ik verveel mij soms enorm.                                                | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 27. | Ik leer hier goede dingen.                                                | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 28. | Er zijn altijd voldoende mensen om mij te helpen.                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 29. | Ze begrijpen me hier onvoldoende.                                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 30. | De groepsleiding heeft het vaak te druk voor mij.                         | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 31. | Ook als ik uit mijn dak ga proberen ze mij met respect te behandelen.     | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 32. | We overleggen regelmatig met de groepsleiding.                            | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 33. | Er is hier niks te doen.                                                  | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 34. | Soms is het hier vies en stinkt het.                                      | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 35. | Ik word depressief van deze omgeving.                                     | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |
| 36. | Er is frisse lucht en voldoende daglicht op de groep.                     | 1                                           | 2                          | 3                           | 4                         | 5                                          |



## Vragen over de leefgroep – cijfers geven

Het gaat erom wat jij vindt. Er zijn geen foute antwoorden.



1

2

3

4

5

6

7

8

9

10



Niet goed

Heel goed

|    | Geef een cijfer voor:                          | Cijfer: | Waarom vind je dit? |
|----|------------------------------------------------|---------|---------------------|
| 1. | De ondersteuning die je krijgt van medewerkers |         |                     |
| 2. | Wat je hier leert                              |         |                     |
| 3. | De sfeer op de leefgroep                       |         |                     |
| 4. | Eerlijkheid op de leefgroep                    |         |                     |
| 5. | De regels op de leefgroep                      |         |                     |
| 6. | De veiligheid op de leefgroep                  |         |                     |

**Tot slot**

|                                      |                                             |                              |
|--------------------------------------|---------------------------------------------|------------------------------|
| Wat is je geslacht?                  | <input type="checkbox"/>                    | Jongen                       |
|                                      | <input type="checkbox"/>                    | Meisje                       |
| Hoe oud ben je?                      | .....                                       | jaar                         |
| Ben je zelf in Nederland geboren?    | <input type="checkbox"/>                    | Ja                           |
|                                      | <input type="checkbox"/>                    | Nee, in .....(land invullen) |
| Is je vader in Nederland geboren?    | <input type="checkbox"/>                    | Ja                           |
|                                      | <input type="checkbox"/>                    | Nee, in .....(land invullen) |
| Is je moeder in Nederland geboren?   | <input type="checkbox"/>                    | Ja                           |
|                                      | <input type="checkbox"/>                    | Nee, in .....(land invullen) |
| Wat zijn je hobby's?                 | .....                                       |                              |
| Hoe lang ben je nu hier?             | .....                                       |                              |
| Op wat voor groep zit je?            | <input type="checkbox"/>                    | Jongensgroep Meisjesgroep    |
|                                      | <input type="checkbox"/>                    | Gemengde groep               |
| Waar woonde je voordat je hier kwam? | 0 Thuis<br>0 Ergens anders, namelijk: ..... |                              |
| Wat wil je later worden?             | .....                                       |                              |

[illegible]

## Toestemming jongere niet medisch wetenschappelijk onderzoek

Mr. S.J.C. Höfte

## Bijlage 3: Wet en regelgeving toestemmingsformulier

Het lectoraat Residentiële Jeugdzorg doet onderzoek naar het leef- - leer- en werkklimaat in residentiële (jeugd)inrichtingen. Deze notitie richt zich op het leef- - en leerklimate onderzoek in de jeugdinrichtingen en op scholen voor speciaal en regulier onderwijs. Bij het onderzoek wordt gebruik gemaakt van interviews en vragenlijsten. Voordat deze worden afgenomen wordt via een informed consent de jongere geïnformeerd over het onderzoek en toestemming gevraagd voor deelname en gebruik van de verkregen data. In deze notitie zal ik u adviseren over de rechten en plichten van jongeren beneden de 12 jaar en tussen de 12 en 18 jaar die deelnemen aan het wetenschappelijk onderzoek. Mag de jongere zonder toestemming van zijn of haar ouder/voogd deelnemen? Of is tevens de toestemming vereist van de ouder/voogd?

### Probleem

Volgens artikel 1:234 van het Burgerlijk wetboek is een jongere handelingsonbekwaam. Dit betekent dat een jongere geen rechtsgeldige rechtshandelingen kan verrichten, tenzij de toestemming tevens door ouder/voogd is gegeven, of de wet anders bepaalt. Hoe vertaalt zich dat naar het onderzoek? Mag een jongere wel toestemming geven middels het informed consent?

### Doelstelling

- Voldoen aan de wettelijke en beleidsmatige regels waardoor het lectoraat legitiem het leef- en leerklimate onderzoek onder jongeren kan uitvoeren, zonder dat de rechten van de kinderen worden geschonden.
- Wanneer de conclusie zal zijn dat er tevens toestemming van ouder is vereist, welke stappen moeten er dan gevolgd worden?

### Uitwerking

Kinderen onder de 12 jaar en jongeren tussen 12 en 18 jaar zijn handelingsonbekwaam. Data die bij het onderzoek verzameld wordt, is binnen het leefklimateonderzoek anoniem en niet terug te herleiden naar een persoon. Daarnaast is het doel niet om de individuele behandeling/positie van de jongere in kaart te brengen (met mogelijke gevolgen voor de jongere) maar de **beleving** van de jongere. Er zijn verschillende kaders geraadpleegd die iets kunnen zeggen over de onderzoeksvraag: de Jeugdwet, de richtlijn Medisch Wetenschappelijk Onderzoek (WMO), de Wet Bescherming Persoonsgegevens en de Inspectie voor de Jeugdzorg.

### 1. Jeugdwet

Artikel 7.3.4 jo 7.3.15 lid 1 Jeugdwet regelt wie wanneer toestemming moet geven bij het verlenen van jeugdhulp in de jeugdinrichting. Er moet er toestemming worden gevraagd aan:

- Leeftijd onder de 12 : de ouder/voogd
- Leeftijd 12 -16: ouder/voogd en jongere
- Leeftijd 16-18: jongere alleen

Echter bij het leefklimateonderzoek is er geen sprake van jeugdhulp. Centraal staat de beleving van de jongere, dat tast zijn rechten niet aan en heeft geen gevolgen voor de jongere (behalve misschien een verbetering van het leefklimate).

Echter in artikel 7.3.15 lid 1 staat niet dat kinderen onder de 12 jaar zelf mogen tekenen. Maar artikel 7.3.12 lid 1 Jeugdwet regelt dat ten behoeve van statistiek of wetenschappelijk onderzoek op het gebied van de volksgezondheid, opgroei- en opvoedingsproblemen, psychische problemen en stoornissen, kinderbescherming of jeugdreclassering aan een ander desgevraagd inlichtingen over de betrokkene of inzage in het dossier kan worden verstrekt **zonder toestemming** van de jongere (en de jongere dus niet hoeven te tekenen) wanneer:

- a. onderzoek is voorzien in zodanige waarborgen, dat de *persoonlijke levenssfeer* van de betrokkene niet onevenredig wordt geschaad
- b. de gegevens in zodanige vorm worden verstrekt dat herleiding tot *individuele natuurlijke personen* redelijkerwijs wordt voorkomen.

De onderzoekers van het leefklimaat onderzoek hoeven geen inzage in het dossier en de verwerking van de gegevens gebeurd anoniem en tasten de levenssfeer niet aan. Echter het leef- en leerklimaat onderzoek valt niet onder een van de thema's, maar betekent het dan dat er niks geregeld is voor ander dan onder lid 1 vallende thema's? Nergens in de wet staat dat het kind hierover niet zelf mag beslissen. Onduidelijk is of deze artikelen parallel getrokken mogen worden en daardoor wel werking hebben voor het leef- en leerklimaat onderzoek. Hiervoor is verder studie nodig. Wel is aan te bevelen om de ouders via de gezinsvoogden om toestemming te vragen voor het onderzoek.

### **Onderwijs: Wet Bescherming Persoonsgegevens**

Het leerklimaat onderzoek wordt afgenomen op scholen. Scholen hebben een informatieplicht, die is geregeld in de Wet Bescherming Persoonsgegevens (Wbp). Op grond van artikel 1: 377c Burgerlijk Wetboek jo. artikel 33 en 34 Wbp is de school verplicht ouders van een minderjarige leerling te informeren over welke gegevens van de leerling worden gebruikt en aan wie deze gegevens worden verstrekt op welk moment en met welk doel. Hieruit kan worden opgemaakt dat een passieve informatieverstrekking voldoende is.

Maar ook al gaat het bij het leerklimaatonderzoek niet om jeugdhulp, het is moeilijk te bepalen of de jonge kinderen echt begrijpen waar het over gaat. Daarom is wel aan te bevelen om, zoals gebruikelijk, de ouders/voogd te informeren over het onderzoek en hierbij aan te geven dat indien de ouders vinden dat het kind niet mee mag doen de onderzoekers deze wens respecteren.

### **Richtlijn Medisch wetenschappelijk onderzoek (WMO)**

De WMO geeft geen definitie van het begrip medisch-wetenschappelijk onderzoek. Echter de Centrale Commissie van Mensen gebonden Onderzoek (CCMO) wel:

Artikel 1 lid 1 sub b WMO:

*'Medisch-wetenschappelijk onderzoek is onderzoek dat als doel heeft het beantwoorden van een vraag op het gebied van ziekte en gezondheid (etiologie, pathogenese, verschijnselen/symptomen, diagnose, preventie, uitkomst of behandeling van ziekte), door het op systematische wijze vergaren en bestuderen van gegevens. Het onderzoek beoogt bij te dragen aan medische kennis die ook geldend is voor populaties buiten de directe onderzoekspopulatie.'*

Uit de WMO vloeien twee vereisten voort:

- **Er is sprake van medisch wetenschappelijk onderzoek** Draagt het onderzoek bij aan nieuwe inzichten in de medische wetenschap cq. geneeskunst? Is er sprake van potentieel risicovol en/of belastend onderzoek?

Bij het leef- en leerklimaat onderzoek worden vragen gesteld over de kwaliteit van de omgeving/groep/school. De data wordt gebruikt om het leer- en leefklimaat in de instellingen te verbeteren. Er worden geen medische en persoonlijke (individuele) vragen gesteld. Daarnaast draagt het onderzoek niet bij aan de medische wetenschap maar aan een beter leef- en leerklimaat.

én

- **Personen worden aan handelingen onderworpen of hen worden gedragsregels opgelegd**

Bij het leef- en leerklimaat onderzoek is sprake van empirisch gedragswetenschappelijk onderzoek waar gebruik wordt gemaakt van bestaande databestanden, van (eenmalige) enquêtes en interviews ter verkrijging van informatie, waarbij de fysieke of psychische integriteit van de persoon niet wordt aangetast. Jongeren hoeven geen handelingen te verrichten en krijgen geen regels opgelegd.

- **Aanvullend vereiste**

*Zijn er afspraken gemaakt en/of voldoende waarborgen gegeven op basis waarvan de vaak persoonlijke informatie op zorgvuldige wijze wordt bewaard c.q. vernietigd? Is de informatie terug te herleiden naar een persoon? Deze zorgvuldig dient altijd te worden geboden.*

Voordat het onderzoek wordt afgenomen krijgt de jongere de gelegenheid om vragen te stellen en een informed consent in te vullen. Hierin staat kort beschreven wat het doel van het onderzoek is, hoe er met de data wordt omgegaan en dat deelname geheel vrijwillig is. Jongere kan dan middels een handtekening toestemming verlenen voor deelname, heeft ook altijd het recht om toch niet mee te doen. Ook tijdens het onderzoek mag de minderjarige altijd stoppen. Dat mag zonder te zeggen waarom.

In de praktijk komt het voor dat enkele ingevulde vragenlijsten geen handtekening hebben van de respondent. Deze worden wel ingevoerd maar officieel kunnen we niet aantonen dat de jongere echt begrepen heeft waar hij aan meewerkt en vrijwillig deelneemt aan het onderzoek. Als we onze betrouwbaarheid en standaard hoog willen houden zullen deze vragenlijsten uit de database moet worden gehouden.

Wanneer de data binnen komt krijgt elke vragenlijst een code en wordt op deze manier verwerkt. Bij een respons van minder dan 2 worden er geen analyses gedraaid en zal er geen terugkoppeling plaatsvinden. Dit is een extra waarborg waardoor de data niet herleidbaar is naar een specifieke jongere.

Bij kinderen onder de 12 jaar zien we dat het soms moeilijk is om deze toestemming te krijgen, ouders zijn moeilijk te bereiken of begrijpen niet precies waar het onderzoek voor is. Oplossing zou zijn om via de gezinsvoogden aan de ouder toestemming te vragen.

Hieruit kan worden geconcludeerd dat alhoewel de Wmo niet van toepassing is op het leef- en leerklimaat onderzoek het nuttig kan zijn om hiervan op de hoogte te zijn, tezamen met de zorgvuldigheidseisen die hierin staan beschreven. Die moeten namelijk altijd in acht worden gehouden.

## **Inspectie Jeugdzorg**

Voor deze notitie is er contact geweest met de Inspectie Jeugdzorg. De Inspectie Jeugdzorg is samen met de Inspectie voor de Gezondheidszorg en de Inspectie Veiligheid en Justitie verantwoordelijk voor het landelijk toezicht op de naleving van de Jeugdwet en het onderzoek naar de kwaliteit van de jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering. Hierdoor heeft het leef- en leerklimaat onderzoek van Hogeschool Leiden raakvlakken met de inspectie. Hoe gaat de inspectie om met de toestemming van de jongere?

De volgende punten kwamen naar voren:

- Belangrijk om een onderscheid te maken tussen thematisch (specifiek) en algemeen onderzoek. De inspectie heeft op grond van de wet bevoegdheden om specifieke gevallen (crisisituaties) te kunnen onderzoeken. De Hogeschool doet geen onderzoek naar specifieke gevallen maar onderzoekt de kwaliteit van het algemene leer- of leerklimaat dat op een school of groep heerst.
- Is er sprake van een thematisch onderzoek? Richt het onderzoek zich op één jongere? Dan is het onderzoek terug te herleiden naar een persoon en is extra toestemming van de ouder nodig. Is er sprake van gevoelige informatie? Dan is er tevens extra toestemming van de ouder nodig. Daar is binnen het leef- en leerklimaatonderzoek geen sprake van.
- De vraag of er mede toestemming nodig is van de ouder is afhankelijk van de situatie: wat onderzoek je. Wat ga je met de data doen. *Raakt het de jongere specifiek?*
- Informed consent belangrijk om te gebruiken. Hiermee kun je aantonen dat jongere vrijwillig heeft meegedaan en begrijpt waar aan meegewerkt wordt.

### Aanbevelingen

- Om de betrouwbaarheid en niveau van het leef- en leerklimaat onderzoek hoog te houden, ook al is het geen vereiste dat letterlijk voortvloeit uit de wet, is het aan te raden om gewoon door te gaan met het laten invullen van het informed consent door de jongeren. En voor de kinderen onder de 12 jaar om samen met de gezinsvoogden (indien mogelijk) de ouders te laten tekenen. Belangrijk om de ouder te laten begrijpen dat het onderzoek voor verbetering van de leef- en leersituatie van de jongere is. Verder onderzoek is nodig om te bepalen of de wet deze manier van werken daadwerkelijk goed kan keuren.
- Voor het leerklimaat op scholen wordt de WBP gebruikt, waarbij de informatie over het onderzoek middels een brief aan de ouders wordt vertrekt en ouders aan kunnen geven dat hun kind niet mee mag doen.
- Het is belangrijk om zorgvuldig om te gaan met de verkregen data. Vragenlijsten waarvan de informed consent niet is ingevuld of is kwijtgeraakt, kunnen niet worden gebruikt in de database. Nuttig om de zorgvuldigheidseisen van de WMO te kennen.
- Verdere bestudering van de wet is nodig. Zijn de besproken artikelen parallel te trekken aan het onderzoek? Of is er daadwerkelijk niets geregeld in de wet.

## Bijlage 4: Outputs SPSS

**Descriptive Statistics**

|                    | N  | Minimum | Maximum | Mean   | Std. Deviation |
|--------------------|----|---------|---------|--------|----------------|
| ondersteuning      | 18 | 2,92    | 5,00    | 4,4537 | ,50181         |
| groei              | 17 | 2,88    | 5,00    | 4,5221 | ,66031         |
| repressie          | 18 | 1,22    | 3,44    | 2,4136 | ,65988         |
| sfeer              | 19 | 3,29    | 5,00    | 4,2481 | ,54677         |
| totleefklimaat     | 16 | 2,92    | 4,83    | 4,2951 | ,45945         |
| Valid N (listwise) | 16 |         |         |        |                |

Tabel 1: Descriptive statistics gezinshuizen

**Group Statistics**

|                | gezinshuis of residentieel | N   | Mean   | Std. Deviation | Std. Error Mean |
|----------------|----------------------------|-----|--------|----------------|-----------------|
| ondersteuning  | gezinshuis                 | 18  | 4,4537 | ,50181         | ,11828          |
|                | residentieel               | 241 | 3,4633 | ,86367         | ,05563          |
| groei          | gezinshuis                 | 17  | 4,5221 | ,66031         | ,16015          |
|                | residentieel               | 251 | 3,4368 | 1,01983        | ,06437          |
| repressie      | gezinshuis                 | 18  | 2,4136 | ,65988         | ,15554          |
|                | residentieel               | 246 | 3,5122 | ,66259         | ,04225          |
| sfeer          | gezinshuis                 | 19  | 4,2481 | ,54677         | ,12544          |
|                | residentieel               | 246 | 3,0470 | ,87419         | ,05574          |
| totleefklimaat | gezinshuis                 | 16  | 4,2951 | ,45945         | ,11486          |
|                | residentieel               | 225 | 3,1222 | ,70710         | ,04714          |

Tabel 2: group statistics gezinshuizen/residentiële leefgroepen

**Descriptive Statistics**

|                                                 | N  | Minimum | Maximum | Mean   | Std. Deviation |
|-------------------------------------------------|----|---------|---------|--------|----------------|
| Rapportcijfer voor de ondersteuning             | 20 | 6,0     | 10,0    | 8,325  | 1,0794         |
| Rapportcijfer voor wat je hier leert            | 20 | 5,0     | 10,0    | 8,325  | 1,4168         |
| Rapportcijfer voor de sfeer op de groep         | 20 | 5,0     | 10,0    | 7,750  | 1,4096         |
| Rapportcijfer voor eerlijkheid op de groep      | 20 | 5,0     | 10,0    | 8,050  | 1,3069         |
| Rapportcijfer voor de eerlijkheid van de regels | 20 | 5,0     | 10,0    | 8,250  | 1,3717         |
| v1v6_cijfer                                     | 20 | 6,00    | 10,00   | 9,2000 | 1,15166        |
| v1v7_cijfer                                     | 20 | 5,00    | 10,00   | 9,1000 | 1,25237        |
| geslacht jongere                                | 20 | 1       | 2       | 1,35   | ,489           |
| leeftijd                                        | 20 | 12      | 20      | 14,80  | 1,735          |
| Valid N (listwise)                              | 20 |         |         |        |                |

Tabel 3: descriptive statistics rapportcijfers

| Independent Samples Test                        |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       |                                           |        |
|-------------------------------------------------|-----------------------------|-----------------------------------------|------|------------------------------|--------|-----------------|-----------------|-----------------------|-------------------------------------------|--------|
|                                                 |                             | Levene's Test for Equality of Variances |      | t-test for Equality of Means |        |                 |                 |                       |                                           |        |
|                                                 |                             | F                                       | Sig. | t                            | df     | Sig. (2-tailed) | Mean Difference | Std. Error Difference | 95% Confidence Interval of the Difference |        |
|                                                 |                             |                                         |      |                              |        |                 |                 |                       | Lower                                     | Upper  |
| Rapportcijfer voor de ondersteuning             | Equal variances assumed     | 6,308                                   | ,013 | 3,655                        | 272    | ,000            | 1,7376          | ,4754                 | ,8017                                     | 2,6735 |
|                                                 | Equal variances not assumed |                                         |      | 6,318                        | 31,824 | ,000            | 1,7376          | ,2750                 | 1,1772                                    | 2,2980 |
| Rapportcijfer voor wat je hier leert            | Equal variances assumed     | 7,459                                   | ,007 | 4,031                        | 273    | ,000            | 2,2885          | ,5677                 | 1,1709                                    | 3,4062 |
|                                                 | Equal variances not assumed |                                         |      | 6,474                        | 29,326 | ,000            | 2,2885          | ,3535                 | 1,5659                                    | 3,0112 |
| Rapportcijfer voor de sfeer op de groep         | Equal variances assumed     | 5,601                                   | ,019 | 3,335                        | 269    | ,001            | 1,8110          | ,5430                 | ,7420                                     | 2,8799 |
|                                                 | Equal variances not assumed |                                         |      | 5,182                        | 28,612 | ,000            | 1,8110          | ,3495                 | 1,0957                                    | 2,5262 |
| Rapportcijfer voor eerlijkheid op de groep      | Equal variances assumed     | 10,881                                  | ,001 | 5,030                        | 271    | ,000            | 2,8781          | ,5721                 | 1,7517                                    | 4,0045 |
|                                                 | Equal variances not assumed |                                         |      | 8,651                        | 31,705 | ,000            | 2,8781          | ,3327                 | 2,2002                                    | 3,5560 |
| Rapportcijfer voor de eerlijkheid van de regels | Equal variances assumed     | 8,076                                   | ,005 | 4,185                        | 254    | ,000            | 2,3962          | ,5725                 | 1,2687                                    | 3,5237 |
|                                                 | Equal variances not assumed |                                         |      | 6,885                        | 31,279 | ,000            | 2,3962          | ,3480                 | 1,6867                                    | 3,1057 |

Tabel 4: Uitgevoerde t-toets rapportcijfers gezinshuis/residentiële leefgroepen



| Independent Samples Test |                             |                                         |       |                              |        |      |          |                 |                 |                       |
|--------------------------|-----------------------------|-----------------------------------------|-------|------------------------------|--------|------|----------|-----------------|-----------------|-----------------------|
|                          |                             | Levene's Test for Equality of Variances |       | t-test for Equality of Means |        |      |          |                 |                 |                       |
|                          |                             |                                         |       | F                            | Sig.   | t    | df       | Sig. (2-tailed) | Mean Difference | Std. Error Difference |
|                          |                             | Lower                                   | Upper |                              |        |      |          |                 |                 |                       |
| ondersteuning            | Equal variances assumed     | 8,933                                   | ,003  | 4,799                        | 257    | ,000 | ,99036   | ,20636          | ,58399          | 1,39673               |
|                          | Equal variances not assumed |                                         |       | 7,577                        | 25,267 | ,000 | ,99036   | ,13071          | ,72130          | 1,25941               |
| groei                    | Equal variances assumed     | 7,645                                   | ,006  | 4,323                        | 266    | ,000 | 1,08531  | ,25108          | ,59095          | 1,57966               |
|                          | Equal variances not assumed |                                         |       | 6,288                        | 21,552 | ,000 | 1,08531  | ,17260          | ,72692          | 1,44369               |
| repressie                | Equal variances assumed     | ,058                                    | ,810  | -6,792                       | 262    | ,000 | -1,09861 | ,16174          | -1,41710        | -,78013               |
|                          | Equal variances not assumed |                                         |       | -6,816                       | 19,593 | ,000 | -1,09861 | ,16117          | -1,43526        | -,76197               |
| sfeer                    | Equal variances assumed     | 5,648                                   | ,018  | 5,894                        | 263    | ,000 | 1,20108  | ,20377          | ,79985          | 1,60231               |
|                          | Equal variances not assumed |                                         |       | 8,750                        | 25,735 | ,000 | 1,20108  | ,13726          | ,91879          | 1,48337               |
| totleefklimaat           | Equal variances assumed     | 6,014                                   | ,015  | 6,531                        | 239    | ,000 | 1,17292  | ,17961          | ,81911          | 1,52673               |

|                                      |  |  |       |        |      |         |        |        |         |
|--------------------------------------|--|--|-------|--------|------|---------|--------|--------|---------|
| Equal<br>variances<br>not<br>assumed |  |  | 9,447 | 20,440 | ,000 | 1,17292 | ,12416 | ,91428 | 1,43155 |
|--------------------------------------|--|--|-------|--------|------|---------|--------|--------|---------|

Tabel 5: Uitgevoerde onafhankelijke t-toets schaalscores

|                |                                      | Levene's<br>Test for<br>Equality of<br>Variances |      | t-test for Equality of Means |        |                        |                    |                          |                                                 |         |
|----------------|--------------------------------------|--------------------------------------------------|------|------------------------------|--------|------------------------|--------------------|--------------------------|-------------------------------------------------|---------|
|                |                                      | F                                                | Sig. | t                            | df     | Sig.<br>(2-<br>tailed) | Mean<br>Difference | Std. Error<br>Difference | 95% Confidence<br>Interval of the<br>Difference |         |
|                |                                      |                                                  |      |                              |        |                        |                    |                          | Lower                                           | Upper   |
| ondersteuning  | Equal<br>variances<br>assumed        | 1,999                                            | ,166 | 4,298                        | 35     | ,000                   | ,92300             | ,21477                   | ,48699                                          | 1,35901 |
|                | Equal<br>variances<br>not<br>assumed |                                                  |      | 4,346                        | 31,156 | ,000                   | ,92300             | ,21238                   | ,48993                                          | 1,35607 |
| groei          | Equal<br>variances<br>assumed        | 4,894                                            | ,034 | 3,391                        | 34     | ,002                   | ,99574             | ,29366                   | ,39896                                          | 1,59253 |
|                | Equal<br>variances<br>not<br>assumed |                                                  |      | 3,474                        | 30,887 | ,002                   | ,99574             | ,28665                   | ,41102                                          | 1,58046 |
| repressie      | Equal<br>variances<br>assumed        | ,352                                             | ,557 | -4,890                       | 36     | ,000                   | -,99753            | ,20401                   | -1,41129                                        | -,58377 |
|                | Equal<br>variances<br>not<br>assumed |                                                  |      | -4,864                       | 34,534 | ,000                   | -,99753            | ,20510                   | -1,41411                                        | -,58095 |
| sfeer          | Equal<br>variances<br>assumed        | 2,513                                            | ,121 | 6,426                        | 37     | ,000                   | 1,39098            | ,21646                   | ,95239                                          | 1,82956 |
|                | Equal<br>variances<br>not<br>assumed |                                                  |      | 6,484                        | 34,142 | ,000                   | 1,39098            | ,21453                   | ,95506                                          | 1,82690 |
| toeleefklimaat | Equal<br>variances<br>assumed        | 1,281                                            | ,266 | 6,001                        | 32     | ,000                   | 1,12693            | ,18778                   | ,74444                                          | 1,50942 |
|                | Equal<br>variances<br>not<br>assumed |                                                  |      | 6,104                        | 31,166 | ,000                   | 1,12693            | ,18461                   | ,75050                                          | 1,50336 |

Tabel 6: Uitgevoerde t-toets met gelijk getrokken steekproeven

## **Bijlage 5: Afgenomen vragenlijsten**

In verband met de privacy zijn de toestemmingsformulieren opvraagbaar bij de onderzoeker en zijn deze niet bijgevoegd in het onderzoeksverslag.